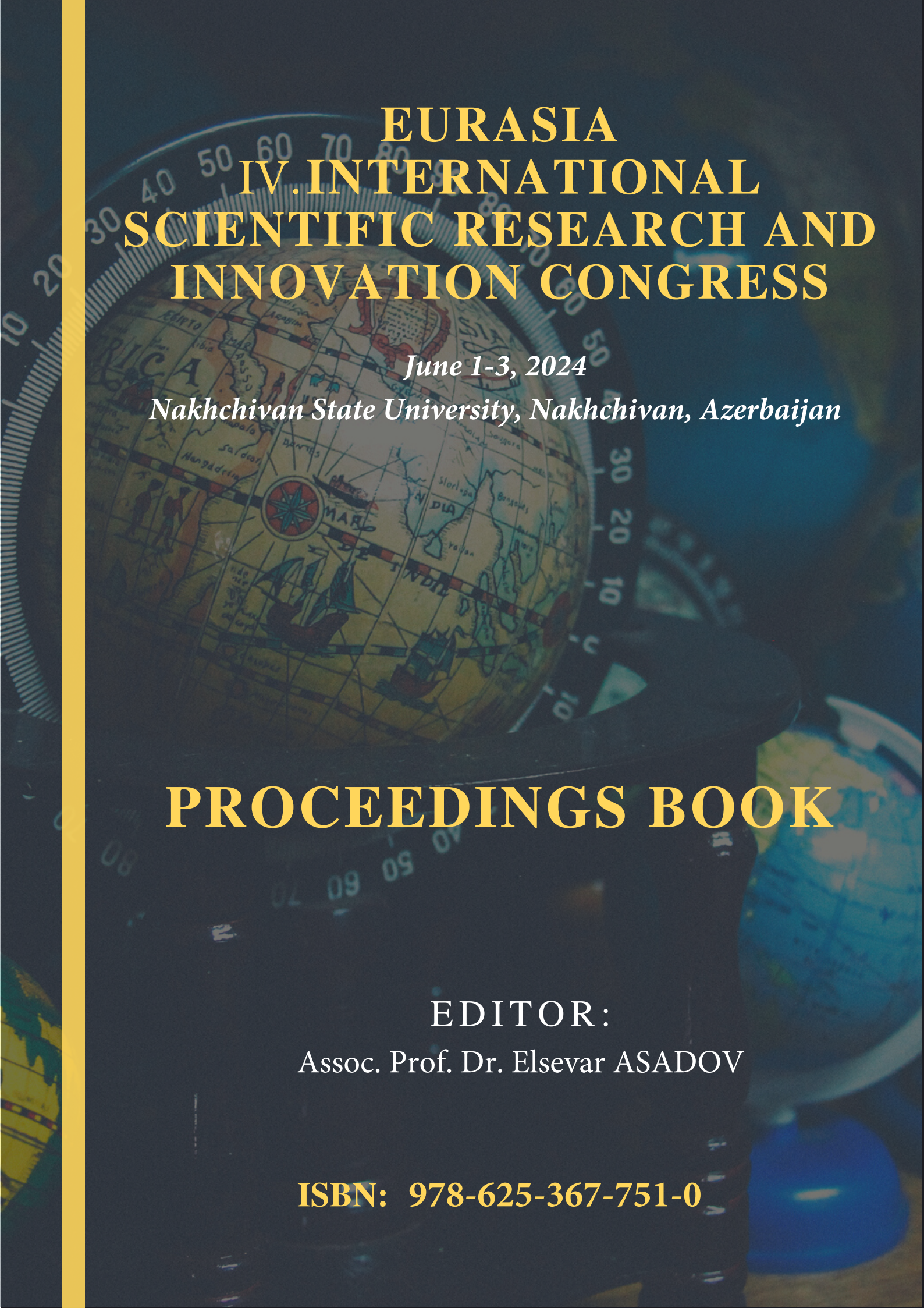

EURASIA IV. INTERNATIONAL SCIENTIFIC RESEARCH AND INNOVATION CONGRESS

June 1-3, 2024

Nakhchivan State University, Nakhchivan, Azerbaijan

PROCEEDINGS BOOK

EDITOR:

Assoc. Prof. Dr. Elsevar ASADOV

ISBN: 978-625-367-751-0

PROCEEDINGS BOOK

4TH INTERNATIONAL EURASIA SCIENTIFIC RESEARCH AND INNOVATION CONGRESS

June 1-3, 2024

Nakhchivan State University, Nakhchivan, Azerbaijan

Editor

Assoc. Prof. Dr. Elsevar ASADOV

Institute Of Economic Development And Social Researches Publications®

(The Licence Number of Publisher: 2014/31220)

TÜRKİYE

TR: +90 342 606 06 75

E posta: kongreiksad@gmail.com

www.iksad.org www.iksadkongre.org

All rights of this book belong to IKSAD Publishing House

Authors are responsible both ethically and juridically

Iksad Publications - 2024©

Issued: 10.07.2024

ISBN - 978-625-367-751-0

CONGRESS ID

TITLE OF CONGRESS

4TH INTERNATIONAL EURASIA SCIENTIFIC RESEARCH AND
INNOVATION CONGRESS

PARTICIPATION

Keynote & Invited

DATE - PLACE

June 13-14, 2024

Nakhchivan State University, Nakhchivan, Azerbaijan

ORGANIZATION

Nakhchivan State University, Nakhchivan, Azerbaijan
&

İKSAD-Institute of Economic Development and Social Researches

CHAIRMAN OF CONGRESS

Elbrus Isayev- Rector of Nakhchivan State University

CHAIRMAN OF ORGANIZING COMMITTEE

Elsevar ASADOV- Vice-rector of Nakhchivan State University

ORGANIZING COMMITTEE

Arzu Abdullayev - Nakhchivan State University
Aide Celilzade - Nakhchivan State University
Nicat Yaqubov - Nakhchivan State University
Receb Ceferli - Nakhchivan State University
Ali Heqimov - Nakhchivan State University
Ulvi Baxsiyev - Nakhchivan State University
Vusal Novruzov - Nakhchivan State University
Huseyn Asgerli - Nakhchivan State University

**MUTAFFİFİN SURESİNİN BELÂGAT AÇISINDAN TAHLİLİ
ANALYSIS OF SURAH MUTAFFİFİN IN TERMS OF RHETORIC**

Doç. Dr. Ahmet Tekin

*Mardin Artuklu Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Temel İslam Bilimleri Bölümü Arap Dili ve
Belagati Ana Bilim Dalı, Artuklu Mardin*

orcid.org/0000-0002-3402-2895

İlhan Okşan Mırık

*Mardin Artuklu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı
Doktora Öğrencisi Artuklu Mardin*

orcid.org/0000-0002-4106-4639

ÖZET

Mahiyet ve kabiliyet itibariyle her şey ilme bağlıdır. Bütün hakiki ilimlerin esası ve ruhu, Allah'ı tanımaktan geçmektedir. İlim ve marifetin kaynağı ise Kur'ânı Kerîmdir. Her bir ilmin, her bir fennin hakikati, *Kur'ân*'ı Kerim'in eşsiz i'cazına istinad edilmektedir. Zira ayetlerden çıkarılan prensiplerle Kur'ân, İslâm medeniyetinin başlıca kurucusu olmaktadır. Nahiv, Sarf, Lügat ve Tefsir gibi sayısız ilimler Kur'ân'dan kaynaklanmaktadır. Nitekim Kur'ân'ın en güçlü i'caz yönü olan belâgat ilmi de aynı kaynaktan beslenmektedir. Kur'ân'ın bütün surelerinde bu edebî sanatı görmek mümkündür. Öyle ki belâgat açısından pek çok surenin tahliline ilişkin müstakil çalışmalar yer almaktadır. Fakat Mutaffifin suresini belâgat alanında ele alan kapsamlı bir çalışma bulunmamaktadır. Dolayısıyla Kur'ân'ın sahip olduğu bu eşsiz edebî üstünlüğünden yola çıkarak Mutaffifin suresini belâgat açısından incelemeye çalıştık. Özellikle bu tür çalışmalara katkı sunmak adına surede yer alan edebî sanatları ortaya koymaya gayret ettik. Kur'ân'ın belâgat yönünü Mutaffifin Sûresindeki edebî sanatlar kapsamında incelemeyi hedefleyen bu çalışmada sadece belâgat kaynaklarına değil lügât ve tefsir kaynaklarına da müracaat edilmiştir. Çalışmamız giriş gelişme ve sonuçtan oluşmaktadır. Giriş kısmında Mutaffifin Sûresinin genel durumundan bahsedilmiştir. Gelişme kısmında belâgat ilmi hakkında kısa bir bilgi verildikten sonra Mutaffifin Sûresi meânî, beyân ve bedî ilimleri açısından incelenmiş ve bu ilimlerle ilgili belâgî sanatlarla yer verilip manaya olan tesiri ele alınmıştır. Sonuç kısmında ise çalışmada varılan sonuçlar ele alınmıştır. Çalışmamızda Mutaffifin Sûresi bütünüyle belâgat ilmi kapsamında ele alınmıştır. Ayetlerdeki edebî sanatların incelenmesi sonucunda sûrede istifham, hazif, takdim, tekrar, tecennüd, kinâye, mübalağa, iştikâk, tenvini icâz, emir, itnâb, kasr, teşbih, mecâz, sec'î tîbâk, hüsnü'l-irtibât, hüsnü'l- tertîb, iltifât ve mükâbele gibi edebî sanatların tespitleri yapılmış ve yerleri gösterilmiş bunların ne manaya geldiklerine işaret edilmiştir. Her biri anlam yönünden ayrı bir özelliğe ve öneme sahip olan bu sanatlar surenin anlamını doğru ve etkileyici şekilde ortaya koyması adına büyük önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Arap dili ve Belagati, Tefsir, Kur'ân, Belâgat, Mutaffifin Sûresi, Edebî Sanatlar, lügat.

ABSTRACT

Everything depends on knowledge in terms of nature and capability. The essence and spirit of all true sciences is to recognise Allah. The source of knowledge and wisdom is the Qur'an al-kerim. The truth of every science and every science is based on the unique charm of the Qur'an. Because with the principles derived from the verses, the Qur'an is the main founder of Islamic civilisation. Numerous sciences such as Nahw, Sarf, Lugat and Tafsir originate from the Qur'an. As a matter of fact, the science of eloquence, which is the most powerful i'jazz aspect of the Qur'an, is fed from the same source. It is possible to see this literary art in all suras of the Qur'an. So much so that there are independent studies on the analysis of many suras in terms of eloquence. However, there is no comprehensive study that

deals with Surah Mutaffifin in the field of eloquence. Therefore, based on this unique literary superiority of the Qur'an, we tried to examine Surah Mutaffifin in terms of eloquence. Especially in order to contribute to such studies, we have endeavoured to reveal the literary arts in the surah. In this study, which aims to examine the eloquence aspect of the Qur'an within the scope of literary arts in Surah Mutaffifin, not only eloquence sources but also lexicography and tafsir sources have been consulted. Our study consists of introduction, development and conclusion. In the introduction, the general situation of Mutaffifin Surah is mentioned. After giving a brief information about the science of eloquence in the development section, Mutaffifin Surah is analysed in terms of maânî, beyân and bedî sciences, and the eloquent arts related to these sciences are included and their effect on the meaning is discussed. In the conclusion part, the results of the study are discussed. In our study, Mutaffifin Surah has been analysed completely within the scope of the science of eloquence. These arts, each of which has a different feature and importance in terms of meaning, are of great importance in terms of revealing the meaning of the surah correctly and effectively.

Keywords: Arabic Language and Rhetoric, Tafsir, Qur'an, Rhetoric, Surah Mutaffifin, Literary Arts, lexicon.

GİRİŞ

Mutaffifin Sûresi Mekke'de inen sûrelerden olup otuz altı ayettir. Mutaffifin Sûresi Mekke de inen surelerle aynı amacı taşımaktadır. Akide meselelerini ele almakla birlikte ezeli düşmanlarına karşı İslam davetinden bahsetmektedir.¹ Öte yandan Allah Resulü Medine'ye geldiğinde buradaki insanların ölçek konusunda çok yanlış davranışlar sergilemesinden ötürü onları uyarmak adına Medine'de ilk inen sure olduğu rivayet edilmiştir.²

Mutaffifin Suresi, ölçü ve tartıda hile yapanlara karşı savaş ilanı ile başlamaktadır. Öyle ki bu kişiler âhiretten korkmayan ve hâkimler hâkiminin karşısında o korkunç mahkemeyi hesaba katmayanlardır. Bunun üzerine “*Mutaffifin'in (ölçü ve tartıda hile yapanların) vay hâline! Ki onlar insanlardan ölçekle aldıkları zaman (haklarını) tastamam alanlar. Fakat insanlara (verilmek üzere) ölçtükleri, yahud onlara tarttıkları zaman eksiltirler. Bunlar, büyük bir günde tekrar dirileceklerini sanmıyorlar mı? Öyle bir gün ki, insanlar o gün Rabblerinin huzurunda divan duracaklar.*”³ Âyetleri nazil olmuştur.⁴

Daha sonra günahkâr ve bedbaht kâfirlerden bahsederek hilekârlıklarından dolayı onları tehdit etmektedir. Kıyamet günü onları bekleyen cezayı, cehenneme nasıl gireceklerini tasvir etmektedir.⁵ Bunun üzerine “*Gerçek şu ki, doğru yoldan sapmış kâfirlerin defteri Siccîn'dedir. Bilir misin nedir Siccîn? O, kâfirlerin amellerinin yazıldığı, rakamlanıp mühürlendiği bir defterdir. Yalan sayanların o gün vay haaline!*”⁶ Âyetleri nazil olmuştur.⁷

Sapmış kâfirlerden bahsedildikten sonra söz, takva sahibi ebrar kulların sayfasının açılmasından ve şeref ve saygınlık yurdunda kendilerine tahsis edilmiş sonsuz nimetlere yer vermektedir. Nitekim bu durum mutsuz günahkârları bekleyen akıbeti karşılık Kur'an'ın teşvik ile korkutmayı bir arada bulunduran üslubu ile anlatılmaktadır. Bunun üzerine “*iyilik, ihlas ve fazilet sahibi kimseler, ebedî cennet nimetleri içindedirler. Koltuklar üzerine oturmuş, sevinçle etrafları seyrederek. Onların yüzünde nimetlerin sevincini görürsün. Onlara, her türlü zarara karşı ilâhî teminat mühür taşıyan hâlis bir içecekten içirilir. Bir içecek ki, içimi bittiğinde ağızda misk kokusu bırakır. İmrenip yarışacak olanlar, işte bu cennet devleti için yarışsınlar!*”⁸ Âyetleri nazil olmuştur.⁹

¹ Sabûni, Muhammed Ali. *Safvetu't -Tefasir*. Beyrut: Sayda yayınları. (2009) c.3, s.1470.

² Celâlüddin es-Süyûtî, Abdurrahmân b. Ebî Bekr, *Ed Durru'l- Mensûr, Dâru'l-Fikr*, Beyrut, ty, c.8,s.441.

³ Mutaffifin; 83/1-6.

⁴ Sabûni, . *Safvetu't -Tefasir*, c.3, s.1470.

⁵ Sabûni, . *Safvetu't -Tefasir*, c.3, s.1470.

⁶ Mutaffifin; 83/7-10.

⁷ Sabûni, . *Safvetu't -Tefasir*, c.3, s.1470.

⁸ Mutaffifin; 83/22-26.

⁹ Sabûni, . *Safvetu't -Tefasir*, c.3, s.1470.

Süre itaatkâr kulları bekleyen mükâfatları tasvir ettikten sonra günahlara dalmış inkârcıların iman edenler karşısındaki alaycı tutumlardan bahsedilerek sonlanmıştır. Ve böylelikle “*Şübhesiz ki o suç işleyen (kâfir)ler, bir kısım îmân edenlere (dünyada iken)gülerlerdi. Yanlarından geçerken kaş göz hareketleriyle onları küçümsüyorlardı.*”¹⁰ Âyetleri nazil olmuştur.¹¹

Mutaffifin Suresinin Belâgat Açısından Tahlili

Sözlükte “ulaştırmak, götürmek, haber etmek, olgunlaşmak ve tebliğ etmek” anlamında ki بلغ fiilinden türemiş olan بلاغة ismi “güzel beyan” anlamına gelmektedir.¹² Nitekim فصاحة kelimesini فصاحة kelimesiyle ilişkilendiren klasik sözlüklerde bulunmaktadır.¹³

Öte yandan بلاغة kelimesinin edebiyattaki temel anlamı hakkında İbn Mukaffâ (ö.142/759) şu şekilde açıklama yapmaktadır: “Belâgat, terim anlamı altında pek çok manayı ifade etmektedir. Öyle ki bazen bir sessizlikte bazen bir dinletide bazen sembollerde bazen haykırışlarda bazen şiirde bazen secide bazen ise hutbede karşımıza çıkan veciz söz sanatıdır.”¹⁴ Ebu Hilâl el-Askeri (ö.400/1009) ise “söylenmek istenen mananın dinleyen kalbine ulaşması” şeklinde ifade ederken¹⁵ el-Hatîp el-Kazvîni (ö.739/1338) بلاغة kelimesini “fasih olmakla birlikte muktazâyı hâle uygun bir şekilde özlü bir söz kurabilmek” anlamında açıklamıştır.¹⁶

Hicri ikinci asırda Arap belâgatına dair çeşitli yöntemler uygulanmaya başlamış ve Bîşr b. el-Mu‘temir (ö.825), İbn Mukaffâ ve Ebu Temmâm (ö.846) gibi pek çok âlim bu alanda çeşitli eser kaleme almışlardır. Câhız (ö.869) “el-Beyan ve tebyin” eserinde بلاغة lafzını filozof Kindî (ö.866)’nin tanımından yola çıkarak “sıradan insanların ya hiç bilmediği ya da bilip konuşmadığı söz dizimi” olarak nitelemektedir.¹⁷

Belâgat, “el-Bedî” eserin müellifi İbn Mu‘tez’in ve “kavaidu’ş-şiir’in müellifi Sa’lebî’nin (ö.904) katkılarıyla yazıya geçmiştir. Ve bir süre sonra nakdû’ş- şîr’in müellifi Kudâme b.Ca’fer (ö.337/948), Kitâbu’s-sinâ’ateyn’in müellifi Ebû Hilâl Askerî ve Esrârü’l-belâga ile Delâilu’l-i‘câz’ın müellifi Abdulkâhir el-Cürcânî (ö.471/1078) gibi âlimler belâgat ilminin gelişmesine büyük katkı sağlamıştır. Nitekim önemli çalışmalar arasında yer alan Ebû Ya’kub Sekkâkî (ö.626/1229)’in el-Miftah adlı eseri belâgatı; meânî, beyân ve bedî şeklinde üç kısımda inceleyen ilk eser olarak kabul görmüştür.¹⁸ Belâgat ilmi hakkında verilen bu özet açıklamadan sonra Mutaffifin suresinde geçen belâğ ifadelere ve bu ifadelerin analizine geçebiliriz.

1. Birinci Âyet

وَيْلٌ لِّلْمُطَفِّفِينَ “Eksik ölçüp tartanların vay haline”¹⁹ âyeti , söze en etkili giriş biçimlerinden biri olan konuyla alakalı bir cümleyle başlamıştır. Böylece muhatabın dikkatini çekmeye yönelerek berâat-i istihlâl sanatına yer verilmiştir.²⁰ Âyette geçen وَيْلٌ lafzı, muhteda olup haberi “ثَبَّتْ لَهُمْ” terkinde

¹⁰ Mutaffifin; 83/29-30.

¹¹ Sabûni, . Safvetu’t –Tefasir, c.3, s.1470.

¹² El-Ferâhidî, el-Halîl b. Ahmed, “Kitâbü’l-‘ayn (Müratteben ‘alâ hurûfi’l-mu‘cem)”, Thk.: Abdülhamîd el-Hindâvî, Dâru’l-kütübi’l- ‘ilmiyye, Beyrut, 2003, c.1, s.161; Ez-Zebidî,,Seyyid Murteza el-Hüseynî, “Tâcû’l-Arûs min cevâhiri’l- Kâmûs. Byr, ty, c.22, s. 447.

¹³ İbn Manzûr, Ebû’l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî. “Lisânu’l Arab”, Dâru’-s-Sadr. Byr. (ty),c.11,s.368; er- Râzî, Muhammed b. Ebî Bekr ,Ebû Abdillâh Zeynüddîn b. Abdilkâdir. Muhtârû’s-Sihâh. Mektebetü’l-Asrıyye. Beyrut. (1999), c.1,s.39.

¹⁴ Muhyiddin Dib-Mühammed Ahmed Kasım, Ulûmul-belâga (Bedî‘,beyân ve meânî), el-Müessesetü’l-. Hadîse, Trablus-Lübnan, 2003, c.1,s.9

¹⁵ Muhyiddin Dib-Mühammed Ahmed Kasım, Ulûmul-belâga (Bedî‘,beyân ve meânî),c.1,s.11.

¹⁶ Muhyiddin Dib-Mühammed Ahmed Kasım, Ulûmul-belâga (Bedî‘,beyân ve meânî),c.1,s.14.

¹⁷ Kazvîni, Ebu’l-Meâlî Celâluddîn el-Hatîb Muhammed b. Abdîrrahmân b. Ömer b.Ahmed eş-Şâfiî,el-İzâh fi Ulûmi’l-Belâga, thk. Muhammed b. Abdîrrahmân b. Ömer b. Ahmed, Dâru’l-Ceyl, c.1, s.4.

¹⁸ Kazvîni, el-İzâh, c.1,s.6.

¹⁹ Mutaffifin; 83/1.

²⁰ **İcâz-ı Hafz:** İcâz ikiye ayrılmaktadır. Biri icâzı kısar ve diğeri konumuz olan icâz-ı hafzdır. İcâz-ı hafz, isminden de anlaşılacağı üzere hafızlı icâzdır. Yani anlatılmak istenen cümleden herhangi bir unsurun çıkartılarak ifade edilmesidir. Nitekim çıkartılma durumu cümleden bir kelimenin hazfedilmesi, cümleden hazfedilmesi ve birden fazla cümleden hazfedilmesi şeklinde

mahzuftur. Cümlelerin aslı “Azab, ölçüde tartıda noksanlık edenler için kesindir” manasında ifade edilmektedir. Fakat daha az lafızla anlamı bozmadan kastedilen tertip hazf edilmiştir. Bu bağlamda cümlede icâz-ı hazf²¹ sanatı bulunmaktadır.²² Öte yandan müsnedün ileyh olan وَيْل isminin nekre şeklinde gelmesi durumun büyüklüğünü ve korkunçluğunu ifade etmektedir.²³ Azap ve beddua manasına gelen وَيْل وَيْل وَيْل kelimesi aynı zamanda şiddet anlamını da taşımaktadır. Nitekim وَيْل وَيْل وَيْل gibi terkipler daima çirkin şiddet içerikli durumları ifade etmektedir.²⁴ Bununla birlikte tefhim ve tehvil anlamında içerdiği kapalılık sebebiyle anlatıma mübalağa ve edebi abartı katmıştır.²⁵

طَفَّ fiilin tef‘ıl babı üzerine gelen التَّطْفِيفُ ismi, “ölçü ve tartıyı eksik yapmak” anlamındaki master isimdir. Ölçmeyi ve tartmayı eksik yapana ise الْمُطَفِّفُ denilmektedir. İsm-i fâil vezninde gelmektedir. Zira âyette eksik ölçüp tartanlar anlamında müştak isimdir.²⁶

İkinci ve Üçüncü Âyetler

الَّذِينَ إِذَا أَكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ “Onlar insanlardan (bir şey) ölçüp aldıkları zaman, tam ölçerler”²⁷ ve إِذَا كَالُوا هُمْ أَوْ وَزَنُوا هُمْ يُخْسِرُونَ “Başkasına verirlerse ölçeklerin, ya da, tartıların eksik tutarlar!”²⁸ Âyetlerinde geçen “tam ölçmek” anlamında يَسْتَوْفُونَ ve “eksik ölçmek” anlamındaki يُخْسِرُونَ fiilleri arasında zıt anlam ilişkisi bakımından *tıbak sanatı*²⁹ bulunmaktadır.³⁰

Ayrıca كَالُوا هُمْ ile يَسْتَوْفُونَ ve يُخْسِرُونَ dört zıt kelime arasında *mukâbele sanatı*³¹ bulunmaktadır.³²

Âyette zikredilen النَّاسِ عَلَى أَكْتَالُوا “Onlar insanlardan (bir şey) ölçüp aldıkları zaman” cümlesinde onların insanlardan ölçüp almaları, insanların hakkını alma şeklinde olunca burada مِنْ yerine bu anlama delalet eden عَلَى edatı kullanılmıştır. Nitekim Ferrâ kastedilen mananın “أَكْتَالُوا مِنَ النَّاسِ” şeklinde olduğunu ifade etmiştir. Ona göre bu şekilde ölçme o kimse aleyhinde olan bir hak sayılmaktadır.³³ Dolayısıyla عَلَى harfinin يَسْتَوْفُونَ fiiline mutaallak olması caiz olup hususiyet ifade ettiği için mef‘ûl fiilin önüne takdim olmuştur.³⁴ Bununla beraber âyetin إِذَا كَالُوا هُمْ أَوْ وَزَنُوا و إِذَا كَالُوا هُمْ

gerçekleşmektedir. Detaylı bilgi için bkz: El-Kazvînî, Ebu'l-Meâlî Celâluddîn el-Hatîb Muhammed b. Abdîrrahmân b. Ömer b. Ahmed eş-Şâfiî, el-İzâh fi Ulûmi'l-Belâga, thk. Muhammed b. Abdilmün'im b. Hafâcî, Dâru'l-Ceyl, Beyrut, ty, c.3, s.181-184.

²¹ Aşur, Muhammed et-Tahir b. Muhammed. *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*. Darû't-Tunusiyye. Tunus. (1984), c.30, s.189.

²² Ebû Muhammed Abdülhak b. Gâlib b. Abdîrrahmân b. Gâlib el-Muhâribî el-Gırnâtî el-Endelûsî,

“el-Muharrerü'l-vecîz fi tefsîri'l-Kitâbi'l-'Azîz”, thk: Abdusselam Abduşşafi Muhammed, Dâru'l-kütübî'l -‘ilmiyye, Beyrut, ty, c.5, s.449.

²³ Sabûnî, . *Safvetu't -Tefasir*, c.3, s.1475.

²⁴ Aşur, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*. Darû't-Tunusiyye. Tunus. (1984), c.1, s.577.

²⁵ Muhammed Emin b. Abdullah el-Hererî, *Tefsiru Hadâiki'r-Revhi ve'r-Reyhân fi Revâbi Ulûmi'l-Kur'ân* Dâru Tavki'n-Necât, Beyrut/ Lübnan, 2001, c.31, s.250.

²⁶ Aşur, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, c.30, s.189; Kurtubî, Muhammed b. Ahmed. *Tefsîrû'l Kurtubî*, thk: Ahmet Berdunî, İbrahim el-'Itfiyyîş, Darû'l -Kutubî'l-Mısriyye. Kahire. (1964), c.19, s.250/251.

²⁷ Mutaaffîfîn; 83/2.

²⁸ Mutaaffîfîn; 83/3.

²⁹ **Tıbak:** Anlam açısından aralarında zıtlık bulunan kelimelerin bir cümlede uyumlu bir şekilde kullanılmasıdır. Detaylı bilgi için bkz: İbn Ebû'l- İsbâ, Ebû Muhammed Tekiyeüddîn Abdülazîm (Abdüsselâm) b. Abdilvâhid b. Zâfir el-Mısri. *Tahrîru't-tahbîr*, thk: Hafînî Muhammed Şeref, Nşr: Lecnetu İhyâi't -Turâsi'l-İslâmî. Mısır. (ty)

³⁰ Sabûnî, . *Safvetu't -Tefasir*, c.3, s.1475.

³¹ **Mukâbele:** İfade edilmek istenen cümlelerin hemen ardından karşıt veya uyumlu manada hemen ikinci cümlelerin aynı sıra diziliminde zikredilmesinden ibarettir. Detaylı bilgi için bkz: İbn Reşîk El-Kayravânî, *el-Umde fi Mahasini's-Şi'r ve Adabihi ve Nakdihi*; thk: Muhammed Muhyiddîn Abdulhamid, Dâru'l-Ceyl, Beyrut, 1981, c.2, s. 15.

³² Hererî, *Tefsiru Hadâiki'r-Revhi ve'r-Reyhân fi Revâbi Ulûmi'l-Kur'ân*, c.31, s.250.

³³ Râzî, Ebû Abdullah (Ebû'l-Fazl) Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin et-Taberistânî. *Mefâtihu'l-Gayb*. Darû İhyâi't-Turâsi'l-Arabi. Beyrut. (1420), c.31, s.82.

³⁴ Zemahşerî, Ebu'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî. *El-Keşşâf*, Beyrut: Darû'l-Kitabî'l-Arabi. Beyrut. (1467), c.4, s.718.

اَكْتَالُوا استوفوا şeklinde daha belirg ve etkili olması adına taktim ve tehir terhibinde olduğu da ifade edilmiştir.³⁵

Öte yandan وَإِذَا كَالُوهُمْ أَوْ وَزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ “Başkasına verirlerse ölçeklerin, ya da, tartıların eksik tutarlar” ayetinde "lam" harfi hafzedilmiş dolayısıyla da fiil muteaddi olarak zamiri naspetmiştir. Yani كَالُوا لهم و زنوا لهم “onlara ölçerek ve onlara tartarak verdiklerinde” anlamında cer harfi hafz edilip ve fiil zamire bitiştirilmiştir. Nitekim burada ki zamir pekiştirme ve mübalağa için gelmiştir.³⁶

Dördüncü Âyet

“Onlar tekrar diriltilip kaldırılacaklarını sanmıyorlar mı?”³⁷ Âyetinde geçen hemze inkârî istifham harfi olup لَا edatı ise olumsuzluk harfidir. Nitekim yeniden diriltirme hakkında kuşku duymalarının kabul edilemeyen husus olduğunu belirtmektedir. Böylelikle ayette geçen لَا tembih harfi olarak kullanılmamaktadır. Çünkü tenbih harfinden sonra gelen söz menfî şeklinde ifade edilmiştir. Tembih edatı olabilmesi için olumlu olarak ifade edilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla hemze, olumsuzluk ifade eden لَا ‘nın başına istifham-ı inkârî olarak gelmiştir. Bu bağlamda arz ve teşvik için zan kelimesi olarak ifade edilmiştir.³⁸ Bunun yanında İbn ‘Âşûr et-Tûnisî (ö. 1879/1973) ayetin başında yer alan hemzenin istifhamın taaccüb ifade ettiğini açıklamıştır. Eksik ölçüp ve tartanların diriliş günü hususundaki pervasız tutumları hayret uyandırmıştır.³⁹

Ayrıca tekrar diriltecekleri durum hakkında şüphelenmelerine karşı duyulan taaccüb anlamını ifade etmektedir.⁴⁰

İnkâr etmek, ظَنُّ lafzının kullanılması, diriliş gününün büyük bir azametle belirtilmesi, tüm insanların o gün boyun eğmiş bir şekilde Allah’ın huzuruna çıkması ve Allah’ın, âlemlerin Rabbi şeklinde nitelenmesi; tartı ve ölçüde hile yapmanın, haksızlık etmenin, her tür alışverişte hatta söylenen söz ve amellerde doğruluğu, eşitliği, adaleti terk etmenin, ne kadar büyük bir günah olduğunu ifade etmektedir.⁴¹

Öte yandan ayette geçen لَا يَظُنُّ “sanmıyorlar mı?” cümlesi “yakîn” ve “ilim” manasında ifade edilmiştir. Yani “kesin olarak bilmiyorlar mı?” manasında kastedilmiştir.⁴² Bunun yanında “sanma” kelimesiyle ilgili iki görüş bulunmaktadır. Birincisi zan lafzıyla ilim kastedilmektedir. Dolayısıyla da bu hitaba muhatap olanların öldükten sonra diriliş gününü kabul edenler ve etmeyenler şeklinde iki ihtimali taşımaktadır. İkincisi ise, zan lafzıyla ilim değil “zannetmek” anlamı kastedilmektedir. Bu bağlam da ayet “Ölçekte ve tartıda hile yapanlar, varsayalım ki öldükten sonra diriliş gününe kesin bir şekilde inanmıyorlar. Ancak bu mesele hakkında bir zanları bulunmaktadır” manasında ifade edilmektedir.⁴³

³⁵ Mâturi, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmud es-Semerkandî. *Tefsîrû'l Maturîdî*, thk. Mecli Baslum, Dârû'l-Kutubi'l- İlmiyye. Beyrut. (2005), c.10, s.454.

³⁶ Mâturi, *Tefsîrû'l Maturîdî*, c.10, s.454. Kurtubî, Muhammed b. Ahmed. *Tefsîrû'l Kurtubî*, thk: Ahmed Berduni ve İbrahim Etîş, Darû'l -Kutubi'l-Mısıriyye. Kahire. (1964), c.19, s.252.

³⁷ Mutaaffîn; 83/4.

³⁸ İsmâil Hakkı Bursevî, *Ruhul Beyan*, Darû'l-Fikr, Beyrut, ty, c.10, s.365.

³⁹ Aşur, et-Tahrîr ve 't-Tenvîr, c.30, s.192;

⁴⁰ Hererî, *Tefsîru Hadâiki'r-Revhi ve'r-Reyhân fî Revâbi Ulûmi'l-Kur'ân*, c.31, s.250.

⁴¹ Zemahşerî, *El-Keşşâf*, c.4, s.720.

⁴² Mâturi, *Tefsîrû'l Maturîdî*, c.10, s.455.

⁴³ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c.31, s.84.

Beşinci Âyet

لَيَوْمٍ عَظِيمٍ “büyük bir gün için”⁴⁴ ayetinde geçen لَيَوْمٍ car mecruru, önceki ayette ism-i mef’ûl vezninde yer alan مَبْعُوثُونَ ‘lafzına mütealliktir. يَوْمٍ kelimesinin sıfatı olarak gelen عَظِيمٍ lafzı, mübalağalı ism-i fail kalıbı şeklinde sıfat-ı müşebbehe vezninde gelerek mübalağa anlamı ifade etmektedir.⁴⁵ Nitekim mübalağa anlamı taşıyan bu terkiple kıyamet günü kastedilmektedir.⁴⁶

Bunun yanında kıyamet gününün büyük olarak nitelendirilmesi mecazi bir üslubu içermektedir. Zira bu gün; diriliş, hesap, azap, cennet ehlinin cennete, cehennem ehlinin cehenneme girişi gibi büyük meselelerin yaşandığı bir zamanı kastetmektedir.⁴⁷

Ayrıca لَيَوْمٍ عَظِيمٍ terkinde, يَوْمٍ lafzının عَظِيمٍ ismi ile nitelendirilmesi azim olan günün büyüklüğüne ve dehşetine işaret etmektedir. Bu bağlamda dehşet ve azap yerine, azim lafzına isnad edilmesine dayalı mecaz-ı akli sanatı bulunmaktadır.⁴⁸ Ayrıca لَيَوْمٍ عَظِيمٍ tabirinde لٍ harfi اَقِمِ الصَّلَاةَ harfi “gündüzün güneş dönüp gecenin karanlığı bastırınca kadar (belli vakitlerde) namaz kıl”⁴⁹ ayetinde geçtiği üzere tekid adına vakit bildirmek için kullanılmaktadır. Bu bağlamda onların hem diriliş hususundaki şüphesini, hem de bu günün belirli bir vakte işaret ettiğini ifade eden idmâc⁵⁰ üslubu kullanılarak bedi sanatı bulunmaktadır.⁵¹

Altıncı Âyet

يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ “İnsanların, alemlerin Rabbi için kalkacağı günde”⁵² ayetinde geçen يَوْمَ lafzı hem mansûb hem de mecrûr şekilde ifade edilmektedir. Nitekim Zeccâc (ö.311/923), bir önceki ayette yer alan مَبْعُوثُونَ ism-i mef’ûl şeklinde mansub olduğunu ve ayetin “onlar kıyamet gününde dirileceklerini sanmazlar mı?” anlamında kastedildiğini belirtmektedir. Ferrâ ise, bu lafzın fiile muzaf kılınıp mansûb olması dışında mecrûr olabileceğini açıklamıştır. O, يَوْمَ kelimesinin mecrûr olarak gelmesini kendinden önceki “لَيَوْمٍ عَظِيمٍ” tertibinden bedel sayılmasına dayandırmıştır.⁵³

Öte yandan tartıda ve ölçüde hile yapanların hâlini inkârî ve durumlarına ise hayret ettirici bir üslup kullanılmıştır. Nitekim “zan” lafzının zikredilmesiyle beraber, günün “عَظِيمٍ” lafzıyla belirtilmesi ve vuku bulacak bir hesap gününden bahsederken o günün azametine işaret edilmesi, insanların o günde Allah’ın huzurunda boyun eğmiş şekilde durması ve Allah’tan “âlemlerin Rabbi” olarak ifade edilmesi tartıda hile yapmanın günahının ne kadar büyük olduğu çok belirg bir üslupla açıklanmıştır.⁵⁴

Ayrıca يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ tabiri insanların ayakta olduğunu belirtmektedir. İnsanların durumu gözler önüne getirilmesi için muzari fiiliyle tabir edilmiştir. لِرَبِّ الْعَالَمِينَ terkinde لٍ harfi, lieclihi anlamında kullanılmaktadır. Zira “Allah’ın rububiyeti ve hükmünün telakkisi için” manası kastedilmektedir. Yüce Allah’ın رَبِّ الْعَالَمِينَ terkinde ifade edilmesi, her tür mahlûkatın sahibi olmasından ötürü dolayısıyla

⁴⁴ Mutaaffifin; 83/5.

⁴⁵ Muhyiddin Ed-Derviş, *I’râbu’l-Kur’ân ve Beyanı*. Dâru İbni Kesîr. Beyrut. (2014), c.8.s.249.

⁴⁶ Zemahşerî, *El-Keşşâf*, c.4,s.720.

⁴⁷ Kannevci, Ebû’t-Tayyib Muhammed Sıddık Han b. Hasan b. Ali, *Fethu’l-Beyan fî Makasidi’l-Kur’an*, el-Mektebetü’l-Asriyye, Beyrut, 1992,c. 15,s.126.

⁴⁸ Aşur, *et-Tahrîr ve’t-Tenvîr*,c.30,s.193.

⁴⁹ İsrâ;17/78.

⁵⁰ **İdmâc**: Bir sözün sarîh ve işârî (kapalı) olmak üzere iki mana içermesidir. Detaylı bilgi için bkz: Ebu Hilâl Hasan b. Abdullah b. Sehl El-Askerî, *Kitâbü’s-Sinaateyn*, thk: Ali Muhammed El Becavi-Muhammed Ebu Fadl İbrahim, *Mektebetü’l-Asriyye*, Beyrut, 1419, c.1,s.423.

⁵¹ Aşur, *et-Tahrîr ve’t-Tenvîr*,c.30,s.192.

⁵² Mutaaffifin; 83/6.

⁵³ Râzî, *Mefâtihu’l-Gayb*, c.31, s.84.

⁵⁴ Beyzâvî, Nâsirüddîn Ebû Saîd Abdullâh b. Ömer b. Muhammed, “*Envâru’t-Tenzîl ve Esrâru’t-Te’vîl*” Thk: Muhammed Abdurrahmân el-Mar’aşlî, Dâru İhyâi’t-Türâsî’l-’Arabî, Beyrut, 1418, c.5,s.294.

azametine delalet etmektedir. Bu bağlamda الْعَالَمِينَ 'deki elif-lâm takısı istiğrak üslubu⁵⁵ için kullanılmıştır. ⁵⁶

Yedinci Âyet

“Hayır; facir olanların kitabı şüphesiz 'Siccîn'dedir”⁵⁷ ayetinde istînafîyye olarak fasılla gelen كَلَّا edatı, ölçü ve tartıyı eksilterek sergiledikleri tutumlarına karşı bir ret ve azar ifadesini taşımaktadır.⁵⁸ Yani aldatıcı davranışlarının doğru olmadığını sert bir şekilde uyardırmaya yönelik tekdir ve azarlama için kullanılmıştır.⁵⁹ Ayrıca لَا manasında başlangıç yapma ve gerçeklik anlamını taşımaktadır.⁶⁰ Keşşaf (ö.538/1144), ayette geçen كَلَّا edatının ölçü ve tartıda hile yapmaktan ve hesap gününe karşı gafil olmaktan menetme ve ısrarla günah işleyen herkesi genel anlamda tehdit etme anlamında geldiğini belirtmiştir. ⁶¹Öte yandan teşbih ve nefy edatının birleşmesinden meydana gelen كَلَّا edatı azarlamanın şiddetini vurgulamak ve mübalağa etmek için lam harfiyle şeddelenmiştir.⁶²

Ayette yer alan كِتَابِ الْفَجَّارِ “facir olanların kitabı” cümlesi hakkında Mukâtil (ö.150/767) amellerinin yazıldığı kitabın siccinde olması ve şeytanın yeri kastedilmesinden ötürü mecaz ifade edildiğini belirtmiştir. ⁶³Ayrıca الْفَجَّارِ kelimesindeki el tarife cins isim için yer almaktadır. Dolayısıyla İstiğrak anlamında kullanılmıştır. Nitekim burada geçen elif-lam sadece eksik ölçen مُطَفِّفِينَ müşrikleri değil tüm müşrikleri kastetmiştir. ⁶⁴

Öte yandan ayette mevzu bahis olan سَجِّينِ terkihi hapis anlamındaki سَجْنُ kökünden türemiş فَعِيل vezni üzerine özel isim olarak telaffuz edilmiştir. Bu bağlamda سَجِّينِ lafzının sıfat ya da isim olması hususunda حاتم gibi, sıfattan nakledilmiş özel bir isim olduğu ve ma‘rifelik barındırdığı için de munsarif olduğu tercih edilmiştir.⁶⁵

Ayrıca Âsûr سَجِّينِ lafzında yer alan harflerin arap harfleri olduğunu iddia edildiği gibi muarrab lafızlardan olmadığını bilakis orijinal arapça bir kelime olduğunu açıklamıştır. O, Cehennemde bir vadinin adı olan ve mübalağa sıgasıyla telaffuz edilen سَجِّينِ lafzında ki نون harfinin asli olduğunu اللَّام harfi yerine geçmediğini belirtmiştir. ⁶⁶

Sekizinci Âyet

مَا سَجِّينِ وَمَا أَدْرَاكَ مَا سَجِّينِ “Siccîn”in ne olduğunu sen ne bileceksin”⁶⁷ ayetinde yer alan مَا

⁵⁵ **İstiğrak:** Birer, ikişer ve çoğul halde istisnasız cinsin bütün fertlerini belirten el takısını ifade etmektedir. Detaylı bilgi için bknz: el-Kazvîni, Ebu'l-Meâlî Celâluddîn el-Hatîb Muhammed b. Abdîrahmân b. Ömer b.Ahmed eş-Şâfiî,el-İzâh fî Ulûmî'l-Belâga, thk:Muhammed b. Abdilmün'im b. Hafâcî, Dârü'l-Ceyl, Beyrut, c.2, s.26.

⁵⁶ Aşur, et-Tahrîr ve't-Tenvîr,c.30,s.192.

⁵⁷ Mutaaffîfîn; 83/7.

⁵⁸ İsmâil Hakkı Bursevî, *Ruhul Beyan*, Darû'l-Fikr, Beyrut,ty, c.10,s.366.

⁵⁹ Zecâc, el Bağdadi Ebû İshâk İbrahim b. Sehl. *Me'âni'l – Kur'ân ve İ'râbı*. Beyrut. (1988),c.5,s.298.

⁶⁰ Ebu Muhammed el-Kaysî, Mekki b. Ebi Talib Hammûş b. Muhammed b. Muhtâr El-Kaysî el-Kayrevânî Summe el-Endelusi el-Kurtubi el-Mâlikî, *el-Hidaye ile Buluğ e'n-Nihâye fî İlmi Meânî el-Kuran ve Tefsîrihi ve Ahkâmîhi ve Cûmelin min Funûni Ulûmihi*,thk: Resâilu Câmi'yye bi Kullîyyeti'd-Dirâsâtî'l 'Ulyâ ve'l-Bahsil İlmi Camiatu'l-Şârika bi İşraf Dr. e's-Şahş Bûşeyhî, Camiatu's-Şârika: Mecmû'atu buhûsî'l-Kitâbi ve's-Sunne Kullîyyetu'l-Şeria ve'd-Dirâsâtü'l-İslamiyye, 2008, c.12, s.8122.

⁶¹ Zemahşerî, *El-Keşşâf*, c.4,s.721.

⁶² Ebû Bekr Muhammed b. el-Hasen b. Fûrek el-İsfahânî, *Tefsiru İbn-i Fûrek*, thk: *Alal Abdulkadir Bendevis*, Câmiaru Ümmi'l-Kurâ, Suud 2009, c.3,s.173.

⁶³ Ferrâ el-Begavî, *Mealimu't-tenzil fi tefsiri'l-Kur'an*, thk: Abdürrezzak el-Mehdî, *Dar'ül İhya Turas*, Beyrut,1420, c.5,s.225.

⁶⁴ Aşur, et-Tahrîr ve't-Tenvîr,c.30,s.194.

⁶⁵ Zemahşerî, *El-Keşşâf*, c.4,s.720.

⁶⁶ Aşur, et-Tahrîr ve't-Tenvîr,c.30,s.195.

⁶⁷ Mutaaffîfîn; 83/8.

Harfî önceki ve sonraki ayetler arasında itiraziye konumunda olan cümlede istifham harfî olarak kullanılmıştır. İstifham harfî, sonraki ayette yer alan **كِتَابٌ مَرْفُومٌ** “O, yazılmış bir kitaptır”⁶⁸ cümlesine karşı muhatabı uyarma ve korkutmaya yönelik mecazi anlamda soru edatı olarak ifade edilmiştir.⁶⁹

Öte yandan **سَيِّئٌ** “Sicîn”in ne olduğunu sen ne bileceksin” cümlesinde geçen **سَيِّئٌ** lafzıyla **الْقَارِعَةُ مَا الْقَارِعَةُ. وَمَا أَذْرَاكَ مَا الْقَارِعَةُ** “Karia! Nedir o karia? Karia'nın ne olduğunu sana ne bildirdi?”⁷⁰ Ayetinde yer alan **الْقَارِعَةُ** lafzı gibi Arapça bir kelime kastedilmiştir. Nitekim Yüce Allah'ın bu buyruğuyla durumun azametini dikkat çekerek ta'zîm ve taaccub üslubu kullanılmıştır.⁷¹

Ayrıca **وَمَا أَذْرَاكَ مَا سَيِّئٌ** ayeti tehvili üslubla mücrimleri korkutma amaçlı izmar makamında izhar özelliği taşımaktadır.⁷²

Bunun yanında ayette yer alan istifham-ı inkarî⁷³ **مَا** edatı, muhteda **أَذْرَاكَ** mazi fiili ise müsned isim özelliğinde haberdur. İstifham harfî **مَا** muhteda ve **سَيِّئٌ** haber terkiibinden

oluşan **وَمَا سَيِّئٌ** cümlesi **أَذْرَاكَ** fiilinin ikinci mef'ûlu yerindedir. İstifham üslubunda talebî inşâî isnaddır. **مَا**, istifham isminde tekrar üslubu⁷⁴ yer almaktadır.⁷⁵

Dokuzuncu Âyet

كِتَابٌ مَرْفُومٌ “O, yazılmış bir kitaptır”⁷⁶ cümlesi takdiri **هو** zamiri olan muhteda ismin haberi sayılmıştır. Bu bağlam da müsned ileyh hazfedilerek icaz-ı hafz sanatı bulunmaktadır. Öte yandan **رقم** sülasi mücerred fiilinden türeyen ism-i meful veznindeki **كِتَابٌ مَرْفُومٌ** kelimesi **كِتَابٌ** isminin sıfatı olurken ifadeye mübalağa anlamı katmaktadır.⁷⁷ Ayrıca **مَرْفُومٌ** kelimesi dokunmuş bir elbise üzerine yazılı sayıya benzeyen apaçık bir yazıdır. İfade edilen bu vasf hakiki de olsa, mecazi de olsa kitap kelimesinin manasını tekit eden bir niteleme özelliği taşımaktadır.⁷⁸

Onuncu Âyet

وَيَلَّ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ “İşte o gün, yalanlayanların vay hallerine!”⁷⁹ Ayeti istinâfiyye olarak fasılla gelen cümle sayılmaktadır. Nitekim muhteda **وَيَلَّ** ismine müteallik olan **يَوْمَ** zaman zarfı, **إِذْ** zaman zarfına

⁶⁸ Mutaaffîn; 83/9.

⁶⁹ Aşur, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, c.30, s.195; Abdülkerim Kuşeyrî, *Letâifu'l-İşârât*, thk: İbrahim Besyuni, el-Hey'etü'l-Mısriyye el-âmmeh, Mısır, ty, c.3, s.701.

⁷⁰ El-Karia; 101/1-3.

⁷¹ Kurtubî, *Tefsîrû'l-Kurtubî*, c.19, s.258.

⁷² Hererî, *Tefsîru Hadâiki'r-Revhî ve'r-Reyhân fî Revâbi Ulûmi'l-Kur'ân*, c.31, s.250.

⁷³ **İstifhâm-ı inkârî**: İnkâr edilen veya kabul edilmeyen bir olgunun ne kadar farkındalığını sorgulamak için kullanılmaktadır. Detaylı bilgi için bkz: el-Kazvîni, Ebu'l-Meâlî Celâluddîn el-Hatîb Muhammed b. Abdîrahmân b. Ömer b. Ahmed eş-Şâfiî, *el-İzâh fî Ulûmi'l-Belâga*, thk. Muhammed b. Abdîrahmân b. Ömer b. Ahmed, Dâru'l-Ceyl, c.3, s.73.

⁷⁴ **Tekrar Üslubu**: Cümlede ifade edilen her hangi bir anlatma biçiminin tüm kavramlarını içine almaktadır. Sadece sözlü aktarımda değil şiir gibi yazınsal aktarımda da kullanılmaktadır. Bu tarz anlatma biçimindeki üslubun kullanılmasında ki amaç manayı daha kuvvetli, telaffuzu daha vurgulu göstermek ve kendine özgü benzersiz bir seviyeye sahip olmaktır. Nitekim bu sanatta önemli husus, tekrarlanan lafızların genel olarak yakından ilişkisi olması gerektiğidir, aksi takdirde ayrıntıya girerek sözü uzatmış olur. Bu söz sanatında üslup; kısa, belîğ ve açık bir biçimde öne çıkarken kulağı tırmalayan herhangi bir sözün tekrarı söz konusu bile olmamaktadır. Detaylı bilgi için bkz: Nâzik el-Melâike, *Kadâyâ's-Şi'rî'l-Muâsır*, Dâru'l-İlmi li'l-Melâyîn. Beyrut, 1989, c.1, s.263.

⁷⁵ Hererî, *Tefsîru Hadâiki'r-Revhî ve'r-Reyhân fî Revâbi Ulûmi'l-Kur'ân*, c.31, s.223.

⁷⁶ Mutaaffîn; 83/9.

⁷⁷ Mahmûd Sâfi, *el-Cedvel fî l'râbi'l-Kur'ân ve Sarfih ve Beyânih Me'a Fevâid Nahviyye Hâmmeh*, Dâru'r-Reşid, Dimaşk, 1418, c.30, s.270 ; Ebû Hayyân, el-Endelüsî. *Bahru'l- Muhit*. Dâru'l- Fikr, Beyrut, 1420, c.10, s.428; Aşur, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, c.30, s.195.

⁷⁸ Aşur, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, c.30, s.196.

⁷⁹ Mutaaffîn; 83/10.

muzaf gelmektedir. **يَوْمَئِذٍ** ‘deki tenvin ise mahzuf bir cümleden ivazdır. Bu bağlamda muzâfun ileyh cümlesinin hazfı, îcâz-ı hazif sanatı sayılmaktadır.⁸⁰

Öte yandan “*İşte o gün, yalanlayanların vay hallerine*” ifadesi herhangi bir durumu açıklamak için değil yermek için kullanılan sıfatlardandır.⁸¹

Ayette yer alan **لِّلْمُكَذِّبِينَ** terkinde ki lam harfi, bilirlilik ifade eden “ahdiyye”⁸² el takısını ifade etmektedir.⁸³

Ayrıca ayetin mebni olarak yer alması uygun bulunmuştur. Nitekim **يَوْمَئِذٍ** terkinin tenvini hazfedilmiş bir lafza işaret etmektedir. Yani cümle aslında **يَوْمَ إِذْ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ وَيَلْ فِيهِ** **لِّلْمُكَذِّبِينَ**

“*İnsanların âlemlerin Rabbi için kıyama kalktıkları gün var ya o gün yalanlayanların hali haraptır*” anlamında takdir edilmiştir. Sonuçta takdir edilen cümle ibtidaiyye cümlesi olup umumi ve hususi olarak yargılama gününü yalanlayan ve hile yapanların hepsini açıklaması söz konusu olabilmektedir. Öyle ki bu durum sadece din gününü yalanlayan veya yalanlamayanlardan mutaffifin yapanları kapsamamakta aksine Müslümanlardan ve ehli kitaptan tartıda hile yapanları da içermektedir. Bu bağlamda cümlede idmâc sanatı bulunmaktadır. Nitekim ölçü ve tartıda eksiltme durumu olmasa bile vaat edilen tehdit din gününü yalanlayan müşrikleri de içine almaktadır. Önce **مُكَذِّبِينَ** kelimesi müphem bir manada gelirken hemen sonrasında müteallikinden bahsedilerek mufassal olarak ifade edilmiştir. Böylece hesap gününe inanan Müslüman olsun, olmasın bütün dinleyenlerin zihninde yalanlama eyleminin çağrışımları belirlenmiştir. Ayette yer alan bu sıfat, mutaffif olan Müslümanlara dair korkutma, uyarma ve öğüt verme şeklindeki belâgat inceliklerini taşımaktadır.⁸⁴

Onbirinci Âyet

الَّذِينَ يُكَذِّبُونَ بَيِّنَاتٍ “Onlar din gününü yalanlamaktadırlar”⁸⁵ ayetinde yer alan **الَّذِينَ** mevsul ismi önceki ayetteki **لِّلْمُكَذِّبِينَ** terkihi için sıfat veya bedel konumunda yer almaktadır.⁸⁶

Ayette fiil olan **يُكَذِّبُونَ** ve bir sonraki ayette isim olan **مُكَذِّبِينَ** kelimeleri arasında cinas-ı istikak⁸⁷ sanatı bulunmaktadır. Birincisi “*yalan söylemek*” ikincisi “*yalan söyleyen*” anlamını taşımaktadır. Nitekim ayette ifade edilen yalanlamak sözüyle işledikleri günahlardan ötürü din gününün hakikatini inkâr etmeleri kastedilmektedir. Bundan ötürü hemen akabinde günahkâr ve haddini aşan kimselerin hakikati yalanladığından bahsedilmiştir. Bu kimselerin hakikati ısrarla inkâr etme sebebi ise Allah’ın yarattığı mahlûkatlar üzerindeki hikmetinin büyüklüğünü bilmemelerinden kaynaklanmaktadır. Öte yandan din gününü yalanlayanlar için **أَثِيمٌ**, **مُعْتَدٍ** ve ayetler hakkında **أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ** olduğunu söyledikleri sözler şeklinde üç vasıf zikredilmiştir.⁸⁸

⁸⁰ Mahmûd Sâfi, *el-Cedvel*, c.29, s.200.

⁸¹ Zemahşerî, *El-Keşşâf*, c.4, s.721.

⁸² **Ahdiyye El Takısı:** Konuşan ile dinleyen arasında belirli bir ferdin kastedildiği el takısıdır. Nitekim nekre bir sözün başına gelerek, daha önce anlamı müphem olan nekrenin manasını belirli bir fert şeklinde kısıtlayarak ona belirlilik getirmektedir. Detaylı bilgi için bkz: El-Hasan b. Kâsım El-Murâdî, *el-Cenâ'd-Dânî fî Hurûfî'l-Meânî*, thk: Fahreddin Kabâve, Dârul-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut, 1412/1992, c.1, s.195.

⁸³ Şihabüddin Ahmed b. İsmail b. Osman El-Kürânî, *Gâyetü'l-Emânî fî Tefsîri'l-Kelâmi'r-Rabbânî*, nşr: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi, Türkiye, 2007, c.1, s.350.

⁸⁴ Aşur, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, c.30, s.196.

⁸⁵ Mutaffifin; 83/11.

⁸⁶ Muhammed b. Ali eş-Şevkânî, *Fethu'l-Kadîr*, Dârul İbn Kesîr, Beyrut, 1414, c.5, s.485.

⁸⁷ **Cinas-ı istikak:** **شَهِدَ** ve **شَهِدَ** lafızlarında olduğu üzere aralarında anlam ilişkisi aynı olmakla birlikte kök harf ve terkihi uyumlu olan kelimeler arasındaki türetmedir. Detaylı bilgi için bkz: El - Mevsuatü'l - Kur'aniyyetü'l - Mutehassasa, *el-Meclisü'l-'A'la li's-Şuuni'l-Islamiyye*, Mısır, 1423/2002, c.1, s.565.

⁸⁸ Aşur, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, c.30, s.196.

On ikinci Âyet

وَمَا يُكَذِّبُ بِهِ إِلَّا كُلُّ مُعْتَدٍ أَثِيمٍ “Halbuki onu, ancak her azgın günahkar inkâr eder.”⁸⁹ Cümlesinde و harfi ardından gelen cümlelerin öncekine îrab ve hükümde ortak olmadığını gösteren istinâfiyye harfi olarak kullanılmıştır.⁹⁰ Nefy harfi مَا ve müferrağ istisna harfi لَا ile oluşan iki tekid harfi kasr sığasını ifade etmektedir. Nitekim din gününü yalanlayanların sıfatına dair kasr, Kur’ân ayetlerini eskilerin masalları olarak niteleyen azgın günahkârlar anlamında zikredilmektedir. Bu bağlamda sıfatın mevsufa kasrı söz konusu olup kıyamet günü ancak müşrikler, dinsizler ve putperestler tarafından yalanlanacağı için *hakiki kasr*⁹¹ sanatı bulunmaktadır. Yani mûsned olarak yer alan bu üç özellik fail olarak gelen din gününü yalanlayanlara hasredilmiştir. Bunun yanında din gününü yalanlayanlar مُعْتَدٍ “haddi aşan”, أَثِيمٍ “günaha düşkün olan” ve اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ “evvelkilerin masalları” sözüyle nübüvveti inkâr edenler şeklinde üç sıfatı taşıyanlar sayılmıştır.⁹²

Öte yandan muzafun ileyh olan مُعْتَدٍ ism-i failinin kesra harekesi nekre mankus isim olmasından ötürü mukadder ya harfi üzerine takdir edilmiştir. Böylelikle nekre gelişi tahkir özelliğine işaret etmiştir. Ayrıca مُعْتَدٍ isminin sıfatı olarak gelen أَثِيمٍ kelimesi mübalağa ifade etmiştir.⁹³

On üçüncü Âyet

إِذَا تُلْتَىٰ عَلَيْهِ آيَاتُنَا قَالَ أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ “Onlara âyetlerimiz okunduğunda, “Öncekilerin masallarındır” derler.”⁹⁴ Ayetinde إِذَا cümleye muzâf olan şart ve mazi anlamlı zaman zarfı olarak ifade edildiği gibi اُنْذَا şeklinde tevbih manasında istifham hemzesi şeklinde de ifade edilmiştir. Zaman zarfı kullanımında ise müteallakı cevap cümlesi zikredilmiştir.⁹⁵ عَلَيْهِ terkihi ile haddis aşan ve günaha düşkün kişiler kastedilmektedir. Nitekim اَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ cümlesi bir önceki ayette geçen مُعْتَدٍ kelimesi için sıfat veya hal şeklinde kullanılmaktadır. Bu bağlamda ayetteki anlam “din gününü ancak haddi aşan ve günaha düşkün olanlar yalanlar ki, işte bunlar da, “âyetlerimiz okunduğunda, “Öncekilerin masallarındır” deyen” şeklinde olmaktadır. Ayette yer alan bu ifade son derece belîğ, veciz ve fasih bir üslupla bu sıfatları taşıyan bütün kişiler hakkında umumi ve genel bir ifadeyi kapsamaktadır.⁹⁶

Öte yandan اَسَاطِيرُ kelimesi اُسْطُورَةٌ tekil lafzın çoğul ismi olup “efsane, masal ve destan” anlamına gelmektedir. İzafe terkihi üzerine gelen اَوَّلِينَ lafzı ile kastedilen, önceki ümmetlerdir; çünkü birincisi, kendisinden önceki nesiller olsa bile, kendisinden sonraki ikinciye göre birinci olması açısından vech-i şebih⁹⁷ “benzetme yönü” yoluyla öncekilere atıfta bulunmak için kullanılmıştır. Öyle ki Müşrikler,

⁸⁹ Mutaaffîfîn; 83/12.

⁹⁰ Behcet Abdülvahid Salih, *El-İ'râbü'l-Mufasssal li-Kitabillahi'l-Mürettel*, Dâru'l-Fikr- Ummân, 1418, c.12, s.377.

⁹¹ **Hakiki Kasr:** Bir şeyin kendine ait bir şeye tahsis edilmesini ve hakikate uygun bir şekilde Maksûr ve maksûrun aleyhin hiçbir şekilde başka bir şeyin ötesine geçmemesini ifade etmektedir. Detaylı bilgi için bkz: el-Kazvînî, *el-İzâh fî Ulûmi'l-Belâga*, c.3, s.6.

⁹² Aşur, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, c.30, s.197; el-Hererî, *Tefsîru Hadâiki'r-Revhi ve'r-Reyhân fî Revâbî Ulûmi'l-Kur'ân*, c.31, s.241.

⁹³ Suyutî, Celâleddin Muhammed b. Ahmed el-Mahallî, Celâleddin Abdurrahman b.Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayri, *Tefsîru'l-Celâleyn*, Dâru'l-Hadis. Kahire. (ty), c.1, s.797; el-Hererî, *Tefsîru Hadâiki'r-Revhi ve'r-Reyhân fî Revâbî Ulûmi'l-Kur'ân*, c.31, s.241;

⁹⁴ Mutaaffîfîn; 83/13.

⁹⁵ Hererî, *Tefsîru Hadâiki'r-Revhi ve'r-Reyhân fî Revâbî Ulûmi'l-Kur'ân*, c.31, s.225.

⁹⁶ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c. 31, s.87.

⁹⁷ **Teşbihin Unsurları:** 1- Müşebbeh: Cümlede benzeyen lafzı ifade etmektedir. 2- Müşebbehun bih: Cümlede kendisine benzetme yapılan tabiri ifade etmektedir. 3- Teşbih edatı: ك gibi benzetme edatı içeren kelimeleri ifade etmektedir. 4-Vech-i şebih: Teşbihin iki tarafının gerçek ya da hayali olarak paylaştığı ortak anlamı ifade etmektedir. Detaylı bilgi için bkz: Abdulkâhir el-Curcânî, *Esrâru'l-Belâga*, Tahkik: Mahmûd Muhammed Şâkir, Matba'atu'l-. Medenî bi'l-Kahire ve Dâru'l-

Kur'an'da duydukları, hutbenin ve tefekkürün gidişatını kendilerine aktaran kıssalardan dolayı Kur'an'ı bu şekilde tarif ediyorlardı ve onu bir rivayet veya masal sanıyorlardı.⁹⁸ Ayrıca **أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ** cümlesinde **أَسَاطِيرُ** takdiri **تلك** veya **هي** (O) olan mahzûf mübtedanın haberi olarak kullanılmasından ötürü icâz-ı hazîf sanatı bulunmaktadır.⁹⁹

On dördüncü Âyet

كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ “Hayır! Bilakis onların işlemekte oldukları (kötülükler) kalplerini kirletti.”¹⁰⁰ Ayeti istînâfiyye şeklinde fasılla olarak yer almıştır. Ayette **كَلَّا** harfi günahkâr azgınlığın bu yalan sözünü ret eden ve caydırıcı anlamında manevî tekit hafi sayılırken **بَلْ** edatı, intikal için gelmiş idrâb ve atıf harfişeklindekullanılmıştır. Niteim edat **لَيْسَ الْأَمْرُ كَمَا يَقُولُونَ** “Durum onların söylediği gibi değil” anlamında takdir edilen mahzûf cümleye atıf edilmiştir.¹⁰¹ Olumlu mazi siğasıyla gelen ve bu bağlamda faide-i haber talebî cümlesi sayılan **رَانَ** fiili **رِينَ** kökündendir. **رِينَ** ve **رُيُون**, bir şeyin üzerini pas basıp her tarafının paslanmasıdır. Bundan kalbe günah ve sıkıntı basmak manasına da kullanılır olmuştur ki Kur'an'da kalp mühürlenmek manasına hatm ve tab' tabirleri de kullanılmıştır. Burada okunurken lâm râ'ya idgam olunmamak için Hafs rivayetinde lâmda hafif bir sekte yapılarak okunur ki **رِينَ** 'in manasındaki tutukluğa açık bir işaret olmaktadır.¹⁰² Öte yandan **رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ** cümlesinde “günahlar kalpleri pas gibi kaplamıştır” anlamı kastedilirken “ince bulut gibi bir örtü şeklinde imana perde olduğu” anlamında kinaye sanatına yer verilmiştir. Nitekim ince bulutla göğün rengi nasıl kaplanıyorsa aynı şekilde imanda kaplanmaktadır.¹⁰³

Ayette yer alan **كَانَ** nakıs mazi fiilinin haberinin muzari fiili olarak gelmesi, durumun yenilenerek tekrar ettiğini veya geçmiş fiiliyatını âdet haline getirmiş davranışları ifade etmektedir.¹⁰⁴

On beşinci Âyet

كَلَّا إِنَّهُمْ عَنْ رَبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَمَحْجُوبُونَ “Hayır; gerçekten onlar, Rablerinden perdelenerek-yoksun tutulmuşlardır.”¹⁰⁵ Ayetinde yer alan **كَلَّا** harfi bir önceki ayette geçen birinci **كَلَّا** harfini tekid için kullanılmıştır. Yani, kalpte pas tutacak şeyleri yapmaktan şiddetli bir şekilde sakındırmayı ifade etmektedir. Aynı zamanda ikrar ve tevbih amacı taşımakla birlikte tekrar üslubu kullanılmıştır.¹⁰⁶ Nitekim **كَلَّا** harfi caydırma ve azarlama ifade ettiği gibi ayette geçtiği üzere *istiftah* (Başlangıç) ve *Tenbih* (Uyarı) anlamlarını da açıklamaktadır.¹⁰⁷

Öte yandan **كَلَّا إِنَّهُمْ عَنْ رَبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَمَحْجُوبُونَ** ifadesi, ruyetullahı inkâr edenlerin hakir görülmesini kastederek onların zillate düşüşünü açıklayan bir temsîl sanatı¹⁰⁸ bulunmaktadır. Yani, Hükümdarın

Medenî Bicidde, c.1, s.92; *Sekkâkî*, Ebû Yakub Siracuddin Yusuf b. Ebî Bekr, *Miftâhu'l-ulûm*, tlk. Naîm, Zerzur, Daru'l-Kutubi'l-İlmîyye, Beyrut, 1987, c.1, s.352; Abdülazîz Atîk, *İlmü'l-bedî*, Dârü'n-nahda, Lübnan, 1982, c.1, s.64.

⁹⁸ Aşur, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, c.30, s.198

⁹⁹ Behcet, *El-İ'râbü'l-Mufasssal li-Kitabillahi'l-Mürettel*, c.12, s.378.

¹⁰⁰ Mutaaffîfîn; 83/14.

¹⁰¹ Hererî, *Tefsîru Hadâiki'r-Revhi ve'r-Reyhân fî Revâbî Ulûmi'l-Kur'ân*, c.31, s.242.

¹⁰² *Mûsâ b. el-'Abbâs et-Temîmî Ebû Bekir el-Bağdâdî İbn Mucâhid, Kitâbu's-Seb'a fî'l-Kırâ'ât*, thk. Şevkî. Dayf, Dârü'l-Meârif, mısır, 1400, c.1, s.675; Yazır, Elmalılı M. Hamdi, *Hak Dini Kur'ân Dil*, Azîm Yayınları. İstanbul. (ty.)c.9, s.70.

¹⁰³ Zecâc, *Me'âni'l - Kur'ân ve İ'râbı*, c.5, s.299; Zemahşerî, *El-Keşşâf*, c.4, s.721.

¹⁰⁴ Aşur, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, c.30, s.200; el-Hereri, *Tefsîru Hadâiki'r-Revhi ve'r-Reyhân fî Revâbî Ulûmi'l-Kur'ân*, c.31, s.242.

¹⁰⁵ Mutaaffîfîn; 83/15.

¹⁰⁶ Aşur, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, c.30, s.200; Beyzavî, *Envârü't -tenzil ve esrârü't -te'vil*, c.5, s.295.

¹⁰⁷ *Afgânî, Said b. Muhammed b. Ahmed, el-Mûcezz fî Kavâidi'l-Lugati'l-Arabiyye*, Beyrut, Dârü'l-Fikr, 2003, c.1, s.393.

¹⁰⁸ **Temsîl:** Mananın hemen ardından gelerek kastedilmek istenen manayı kısa bir şekilde açıklamaktadır. Kısa ve öz kelimelerle çok manayı kasteden temsîl aynı zamanda istiârenin bir çeşidi olarak sayılmaktadır. Nitekim her ikisi de bir teşbîh başlığı altında zikredilmektedir. Fakat ikisinin benzerlik noktaları farklı olmaktadır. Teşbîh benzeme noktası kolayca

huzuruna çıkmak isteyen kişi bundan men edildiğinde nasıl ki aşağılanma ve küçümseme hissi taşıyorsa bunlarında aynı şekilde benzer bir tahkir hissini yaşayacaklarını kastetmektedir. ¹⁰⁹

Ayrıca **لَٰ** ve lam harfi ile tekid edilerek gelen ve sürekliliği ifade eden isim cümlesi, “*muḥakkak ki sizler, dolunay gecesinde ayı gördüğünüz gibi, kıyamet gününde de Rabbinizi göreceksiniz*” anlamında faide-i haber inkârî¹¹⁰ söz kastedilmiştir.¹¹¹

İstinafiyye olarak gelen **مَحْجُوبُونَ** cümlesinde **إِنَّهُمْ** cümlesinde **مَحْجُوبُونَ** kelimesi “mukarreb anlamında yakınlaştırılmışlardan değil” anlamına gelmektedir. Nitekim kelimenin kökü olan **حَبَاب** “hicâb” kabul etmemenin zıttı reddetmek anlamını taşımaktadır. Bu bağlamda ayet “*öldükten sonra dirilmeyi inkâr edenler Allah’ın huzurunda kabul görmeyen ve onun nezdinde makbul kimseler değildir*” şeklinde ikaz ve tehdite dair bir durum tasavvur edilmiştir.¹¹²

On altıncı Âyet

لَصَّالُوا الْجَحِيمِ “Sonra onlar muḥakkak cehenneme atılacaklar”¹¹³ ayetinde tertip ve terahî ifade eden **لَٰ** harfi hükümde ortaklık münasebetiyle atıf harfi şeklinde yer almıştır. Yani onların cehenneme girmeleri, aşağılanmaktan ve Allah’ın rahmet ve kereminden mahrum kalmaktan daha ağır bir ceza olarak görülmektedir.¹¹⁴ Nitekim **لَٰ** tabirinde, azgın davranışlarına uygun bir ceza ve **لَصَّالُوا الْجَحِيمِ** tabirinde ise aşağılanma ve kınama belâğî şekilde beyan edilmiştir.¹¹⁵

Öte yandan **لَٰ**’nin haberi olan ve ibtidâ lâmiyla tekid edilen **لَصَّالُوا الْجَحِيمِ** izafet terkiibinde nun harfi, tahfif için hazfedilerek anlam veciz bir şekilde ifade edilmiştir.¹¹⁶ Kur’ânın birkaç yerinde geçen¹¹⁷ **لَصَّالُوا** lafzı istimrar ifade eden ismi fail muzaf şeklinde kullanılmıştır.¹¹⁸

On yedinci Âyet

لَٰ “onra da: “yalanlayıp durduğunuz işte budur” denecektir”¹¹⁹ ayetinde tertip ve terahî ifade eden **لَٰ** harfi hükümde ortaklık münasebetiyle atıf harfi şeklinde önceki ayetteki istinafiyye cümlesine atfedilmiştir. Sulâsî mücerredin birinci babından gelen **قَالَ** ecvef fiilin gelmesi gereken muzari vezni **يَقُولُ** olarak kullanılmaktadır. Fakat müsbet muzari fiili, meçhul bir şekilde bina

bilinebilen ve istiare yoluyla özet bir şekilde hakikatler (gerçek somut olgular) üzerine ifade edilirken temsil, özet bir şekilde somut olmayan olgular üzerine ifade edilmektedir. Bu bağlamda teşbih genel, temsil özel bir tür olup her temsil teşbih, fakat her teşbih temsil olmadığı şeklinde nitelenmektedir. Detaylı bilgi için bkz: Abdulkâhîr el-Curcânî, “*Esrâr’ul-Belâğâ*”, Matba’ul-Medenî, Kahire, c.1, s.115/239.

¹⁰⁹ Râzî, *Mefâtiḥu'l-Gayb*, c. 31, s.89; Beyzavî, *Envârü't -tenzil ve esrârü't- te'vil*, c.5, s.295; Dervîş, *İ'râbu'l -Kur'an ve Beyanı*, c. 7, s.257..

¹¹⁰ **Haber inkârî**: Muhatabın haline göre haber ; İbtidâî, Talebî ve İnkârî olmak üzere üç şekilde gelmektedir. Konumuz olan haber inkârî , muhatabın haberi inkâr etmesinden ibarettir. Detaylı bilgi için bkz: el-Kazvînî, *el-İzâh fî Ulûmi'l-Belâğâ*, c.2, s.195/196.

¹¹¹ Ebu Ömer Muhammed b. Abdülvahid El-Mutarraz Gulam Sa'leb, *Yakutetü's-Sırat fî Tefsiri Garibi'l-Kur'an*, thk: Muhammed b. Yakûp, *Mektebetül-Ulum vel-Hikem*, Sudiyye, 2002, c.1, s.561.

¹¹² Râzî, *Mefâtiḥu'l-Gayb*, c. 31, s.89.

¹¹³ Mutaffîfîn; 83/16.

¹¹⁴ Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed b. Mehdî el-Hasenî eş-Şâzelî, *Bahrül-Medid fî Tefsiril-Kurânil-Mecîd*, Ahmed Abdullah el-Kureşî, nşr: Hasan Abbas Zeki, Kahire, 1419, c.7, s.261.

¹¹⁵ Abdurrahman b. Nasır b. Abdullah es-Sâ'dî, *Teyisirü'l-Kerimi'r-Rahman fî Tefsiri Kelami'l-*. Mennan, thk. Abdurrahman b. Mu'âlâ, Müessesetü'r-Risale, y.y, 2000, c.1, s.915.

¹¹⁶ Ebu Cafer en-Nehhâs, *Me'âni'l-Kur'an ve İ'râbu'l-Kur'an*, thk: Abdulmunim Halil İbrahim, Dâru'l-kutubi'l-ilmiyye, Beyrut, 1421, c.5, s.111; el-Hererî, *Tefsiru Hadâiki'r-Revhi ve'r-Reyhân fî Revâbî Ulûmi'l-Kur'an*, c.31, s.242.

¹¹⁷ Sâd:38/59; Saffât; 37/163.

¹¹⁸ Muhammed Abdulhalik Udayme, *Dirasat li-üslubi'l-Kur'âni'l-Kerim*, (editör) ed: Muhammed Şakir. 11 Cilt. Kahire: Dâru'l-Hadîs, ts. Bakillani, c.6, s.403.

¹¹⁹ Mutaffîfîn; 83/17.

edilmiştir. Dolayısıyla هَذَا الَّذِي terkihi mekulü'l-kavli cümlesi يُقَال fiilinin naib-i faili olarak mahallen mansub şeklinde ifade edilmektedir. ¹²⁰Nitekim يُقَال meçhul siğası ile gelen bu kullanım tehdit, aşağılama, uyarı ve kınama manasını belirtmektedir. Yani onların cehennemde şiddetli bir azaba uğrayacağına dair dikkat çekme kastı bulunmaktadır. ¹²¹

Ayette geçen يُقَال fiilinin mekulü'l-kavli olan هَذَا الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ cümlesi, mübteda ve haberden oluşan isim cümlesi, ibtidai haber cümlesi özelliğini taşımaktadır. ¹²²

İbn Âşûr ayette geçen işaret isminin, yalanlayıp durmalarından ötürü onlara vadeliden azaba sözü uzatmadan işaret etmek için kullanıldığını belirtmiştir. Onun nazarında bu tür kullanımlar şiddetin derecesini belirtmeyi ifade etmektedir. ¹²³

On sekizinci Âyet

كَلَّا إِنَّ كِتَابَ الْأَبْرَارِ لَفِي عَلَيِّنَ “Hayır; ebrar olanların kitabı, 'İllyîn'dedir”¹²⁴ ayetinde engellemek, azarlamak ve alıkoymak manasında gelen كَلَّا harfinin son kez tekrar edilmesinin sebebi bir önceki ayette yalancıları bekleyen azaba işaret ederken burada ebrâr kullara vadeliden mükafatlara dikkat çekmektir. Nitekim ölçü ve tartıda hile yapmanın kötü bir davranış olduğunu tam ölçüp tartmanın ise güzel bir davranış olduğunu kastederek sözü uzatmadan icaz üslubu kullanılmaya çalışılmıştır. Öte yandan كَلَّا lafzının onları yalan söylemekten sakındırmak için de kullanılması söz konudur. ¹²⁵

İstînafiyye cümlesi olan ve إِنَّ ve lam-ı muzahlaka ile tekid edilmiş, isim cümlesi, inkârî haber özelliğini taşımaktadır. ¹²⁶

Öte yandan الْبَرِّ müfred isminin çoğul ismi olan الْأَبْرَارِ lafzı bir önceki ayette geçen الْفَاجِرِ müfred isminin çoğul ismi olan الْفُجَّارِ kelimesine karşılık olarak gelmesinden ötürü tıbâk sanatı bulunmaktadır. ¹²⁷

Bunun yanında lam-ı muzahlaka ile tekid edilmiş ve cer-mecrur isimden oluşan لَفِي عَلَيِّنَ ibaresinin mahzuf habere müteallik olarak kullanılması veciz bir ifade sunmaktadır. ¹²⁸Ayrıca الْغُلُو kökünden türeyen ve فَعِيل vezni üzerine gelen عَلَيِّنَ kelimesi “dördüncü kat sema, yedinci kat semanın üstündeki arşın sağ direği, Sidre-i Müntehâ ve cîn ve insanlardan oluşan iyi kulların yapmış olduğu amellerin yazıldığı büyük hayır defterinin özel ismi” manalarına gelen عَلِي lafzının çoğul ismi olmaktadır. ¹²⁹

Yedinci ayette geçen ve kötülerin halini anlatan لَفِي سَجِّينَ “Hayır; facir olanların kitabı şüphesiz 'Siccîn'dedir” ayeti ile iyi kulların halini anlatan لَفِي عَلَيِّنَ ayeti arasında mukabele sanatı bulunmaktadır. ¹³⁰

¹²⁰ Hererî, *Tefsiru Hadâiki 'r-Revhi ve 'r-Reyhân fî Revâbî Ulûmi 'l-Kur'ân*, c.31, s.242-247.

¹²¹ Muhammed b. Abdilcebbar et-Temîmî el-Mervezî es-Sem'ânî, *Tefsîru'l-Kur'ân*, thk. Yâsir b. İbrahim – Ganîm b. Abbas b. Ganîm, Dâru'l-Vatan, Riyad, 1997, c.6, s.182; Ebû Muhammed Abdülhak b. Gâlib b. Abdîrahmân b. Gâlib el-Muhâribî el-Girnâtî el-Endelûsî, *el-Muharrerü'l-vecîz fî tefsîri'l-Kitâbi'l-Azîz*, thk. Abdüsselâm Abdüşşâfî Muhammed, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 1422, c.5, s.452.

¹²² Hererî, *Tefsiru Hadâiki 'r-Revhi ve 'r-Reyhân fî Revâbî Ulûmi 'l-Kur'ân*, c.31, s.242; Behcet, *El-İ'râbü'l-Mufasssal li-Kitabillahi'l-Mürettel*, c.12, s.379.

¹²³ Aşur, *et-Tahrîr ve 't-Tenvîr*, c.30, s.201.

¹²⁴ Mutaffîfîn; 83/18.

¹²⁵ Beyzâvî, “*Envârü't-Tenzîl ve Esrârü't-Te'vîl*”, c.5, s.295.

¹²⁶ Muhyiddin Ed-Dervîş, *İ'râbü'l-Kur'ân ve Beyanı*, c.8, s.254.

¹²⁷ Mâturi, *Tefsîrû'l-Matûridî*, c.10, s.461.

¹²⁸ Muhyiddin Ed-Dervîş, *İ'râbü'l-Kur'ân ve Beyanı*, c.8, s.254.

¹²⁹ Râzî, *Mefâtîhu'l-Gayb*, c.31, s.90; Zemahşerî, *El-Keşşâf*, c.4, s.722.

¹³⁰ Sabûnî, *Safvetu't-Tefsîr*, c.3, s.1475.

On dokuzuncu Âyet

وَمَا أَدْرِكَ مَا عَلَيُّونَ ¹³¹ “İllyun nedir bilir misin?” Cümlesi meâni ilminde söz arasında gelen ve önceki ayetle herhangi bir irab ve hüküm ortaklığı olmadığını ifade eden müste’nefe cümlesidir. Ayrıca muhatabın dikkatini çekmek ve durumun ne denli korkunç olduğunu belirtmek üzere itiraz cümlesi şeklinde yer almaktadır. ¹³²

İstifham harfi olan مَا, mübteda, olumlu mazi أَدْرِكَ fiili ise haberi ibtidaî söz olan haber cümlesidir. İkinci kez istifham isminin tekrarlandığı مَا عَلَيُّونَ cümlesi ise iki meful alan أَدْرِكَ fiilinin ikinci mefulü şeklinde yer almaktadır. Bu bağlamda tekrar üslubunun yer aldığı istifham harfi مَا, cümlede mübteda ve فَعِيلٌ vezni üzerine gelen عَلَيُّونَ kelimesi ise haber konumunu taşımaktadır. ¹³³

Ayrıca وَمَا أَدْرِكَ مَا عَلَيُّونَ ayeti cennetteki kulların büyüklük ve yücelik açısından konumunu belirterek taaccüp üslubu kullanılmaktadır. ¹³⁴

Öte yandan وَمَا أَدْرِكَ مَا عَلَيُّونَ cümlesi ebrar kulların mertebesinin yüceliğini ifade etmek için izmâr makamında izhâr özelliği bulunmaktadır. ¹³⁵

Yirminci Âyet

كِتَابٌ مَرْقُومٌ ¹³⁶ “O, yazılmış bir kitaptır” cümlesinde كِتَابٌ ismi icâz-ı hazif sanatını taşıyan hazfedilmiş هو zamirinin haberi şeklinde yer almaktadır. Bu bağlamda cümlelerin takdiri مرقوم كتاب هو terkibi olup “Allah’ın sevdiği kullarını azaptan koruyup cennetle mükâfatlandıracağına dair vadinin yazılı olduğu kitabı kastetmektedir. ¹³⁷

Ayrıca كِتَابٌ مَرْقُومٌ ayeti azgın yalancı kimselerin kitabının Siccîn’de kayıtlı ve salih kulların kitabının ise İllyûn’da kayıtlı olduğunu ifade etmektedir. ¹³⁸ Bu bağlam da ayet müjde vermek amacıyla birlikte korkutma ve ikaz gibi belâgat inceliğini de içermektedir. Nitekim hem korkutucu hem de müjdeleyici anlam taşıyan bu cümle, facir ve ebrar kullara ait kitabı hakiki de olsa mecazi de olsa manevi bir vasıf şeklinde açıklamıştır. ¹³⁹

¹³¹ Mutaaffîfîn; 83/19.

¹³² Kassâb el-Kerecî Muhammed b. Ali, en-Nüketü ed-Dâletu Ale'l-Beyân fî Envai'l-Ulûm ve'l-Ahkâm, thk: el-Esmerî, Şâyi b. Abduh b. Şâyi', Dâru İbni Kayyime-Dâru İbn Affân, Suudi Arabistan, 2003, c.4, s.487; el-Hererî, Tefsîru Hadâiki'r-Revhi ve'r-Reyhân fî Revâbi Ulûmi'l-Kur'ân, c.31, s.242.

¹³³ Hererî, Tefsîru Hadâiki'r-Revhi ve'r-Reyhân fî Revâbi Ulûmi'l-Kur'ân, c.31, s.242.

¹³⁴ Ebû Muhammed Mekki b. Ebî Tâlib Hammûş b. Muhammed el-Kaysî, el-Hidâye ilâ bulûgi'n-nihâye fî 'ilmi me'âni'l-Kur'ân ve tefsîrihi ve ahkâmihî, thk. ,Mecmuatu resail- Câmiiyyi bi Külliyyetid-dirâseti'l-Ulya, Neşir. Mecmuatu Buhusi'l-Kitab ve's-Sünne / Külliyyetü's-Şeria ve'd-Dirasati'l-İslamiyye Camiatü's-Şarika, 2008, c.12, s.8135; es-Sabûni, . Safvetu't – Tefasir, c.3, s.1473.

¹³⁵ Hererî, Tefsîru Hadâiki'r-Revhi ve'r-Reyhân fî Revâbi Ulûmi'l-Kur'ân, c.31, s.250..

¹³⁶ Mutaaffîfîn; 83/20.

¹³⁷ Mekki b. Ebî Tâlib, el-Hidâye ilâ bulûgi'n-nihâye fî 'ilmi me'âni'l-Kur'ân ve tefsîrihi ve ahkâmihî, c.12, s.8135; Hererî, Tefsîru Hadâiki'r-Revhi ve'r-Reyhân fî Revâbi Ulûmi'l-Kur'ân, c.31, s.242.

¹³⁸ Ebû'l-Kasım Burhaneddin Tacülkurra Mahmud b. Hamza El-Kirmani, Esrarü't-Tikrar fî'l-Kur'an El-Burhan fî Tevcihi Müteşabihî'l-Kur'an Lima fihi mine'l-Hucce ve'l-Beyan, thk. Abdülkadir. Ahmet Atâ, Dâru'l-Fazile, Riyad, ty, c.1, s.247

¹³⁹ Ebu Yahya Zeynüddin Zekeriyâ b. Muhammed b. Ahmed Zekeriyâ El-Ensâri, Fethü'r-Rahman bi-Keşfi ma Yeltebisu fî'l-Kur'an, thk: Muhammed Ali es-Sâbûnî, Dâru'l-Kur'ân-ı Kerîm, Beyrut, 1983, c.1, s.603.

Yirmi birinci Âyet

كِتَابٌ يَشْهَدُهُ الْمَقَرَّبُونَ “Allah’a yaklaştırılmış melekler ona tanık olurlar”¹⁴⁰ cümlesi önceki ayette geçen كِتَابٌ isminin sıfatı olarak yer almaktadır. Yani mukarreb olanların kitabı muhafaza etmesi, okuması veya kıyamet gününde tanıklık etmesi şeklinde kinayeli¹⁴¹ bir anlatım kullanılmıştır. Ayrıca يَشْهَدُ fiilinin faili olan ism-i mef’ûl vezninde ki مَقَرَّبُونَ ‘lafzıyla melekler veya Allah’a yakın olan kullar kastedilmiştir.¹⁴²

Öte yandan هُوَ يَشْهَدُهُ الْمَقَرَّبُونَ ibtidaî haber cümlesi bir önceki ayette geçen mukadder muhteda هو zamirinin merfu mahalinde ikinci haber cümlesi şeklinde yer almaktadır.¹⁴³

Yirmi ikinci Âyet

إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ “Şüphesiz iyi kimseler, Naîm cennetindedirler” cümlesinde إِنَّ ve lam-ı muzahlaka ile tekid edilmiş لَفِي نَعِيمٍ terkibi inkarî haberi ifade etmektedir. Nitekim الْأَبْرَارَ lafzı, إِنَّ ‘nin ismi olup فِي نَعِيمٍ car mecrur terkibi mahzuf habere müteallik olmaktadır. Bu bağlamda haberin hazfedilmesinden ötürü hazf sanatı da bulunmaktadır.¹⁴⁴

Öte yandan إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ cümlesi iyilik yapmalarından ötürü ebrar kulların cennette olduğunu kastederken yedinci ayette yer alan جحيم وإن الفجار لفی جحيم cümlesi ile işledikleri günah ve azgınlıklarından ötürü günahkârların cehennemde olduğu kastedilmektedir. Nitekim her bir ayet aynı şekilde günahkâra ve itaatkâra karşı bir kınama ve övgü biçimi olarak ortaya çıkmıştır. Bu tarz kullanımlar usûl ilminde Lahn’ul-Hitap¹⁴⁵ şeklinde ifade edilmektedir.¹⁴⁶

Ayrıca إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ ve وإن الفجار لفی جحيم ayetleri arasında kafiye ve vezin uyumu açısından seci sanatı¹⁴⁷ bulunurken¹⁴⁸ aynı zamanda iki cümlelerin de haberi olması ve cümle arasında tenâkuz (zıtlık) bulunması açısından meânî ilminde yer alan Vasıl sanatı¹⁴⁹ bulunmaktadır. Nitekim Ebrar ile Fuccâr arasında iyilik ve kötülük sıfatları ve naîm ile cehîm arasında cennet ve cehennem sıfatları zıtlık yönünden birbiriyle uyumu olan sözlerdir.¹⁵⁰

¹⁴⁰ Mutaffifin; 83/21.

¹⁴¹ **Kinaye:** İfade edilmek istenen düşüncenin kapalı bir şekilde anlatıldığı üstü örtülü sözdür. Belagat yönünden ise herhangi bir nedenden ötürü kelimenin hem hakiki, hem mecazi anlamlara uygun olarak kullanılmasıdır. Örneğin “sırıktaki uzun” anlamında ki طَوِيلُ الْجَاد tabiri ile uzun boy kastedilmiştir. Bir yönüyle hakikat bir yönüyle de mecaz olarak kullanılmıştır. Detaylı bilgi için bkz: Abdülaziz, Atık, *İlmü’l-Beyan*, Dârü’n-Nahdati’l-‘Arabiyye, Beyrut 1982,c.1, s.203.

¹⁴² Âlûsî , Ebû’s-Senâ Şihâbüddîn Mahmûd b. Abdillâh b. Mahmûd el-Hüseynî. *Ru’hu’l-Me’ânî fî Tefsiri’l-Kur’ân’il-Azîm ve’s-seb’i’l-Mesâni*. Dârü’l Kutubi’l İlmiyye. Beyrut. (1415),c.15,s.281.

¹⁴³ Safi, Mahmud. *el-Cedvel fi’l-rabû’l-Kur’ân*, Darû’r-Reşid. Beyrut, (1418),c.30,s.273.

¹⁴⁴ Hererî, *Tefsiru Hadâiki’r-Revhi ve’r-Reyhân fî Revâbi’Ulûmi’l-Kur’ân*, c.31,s.242.

¹⁴⁵ **Lahn’ul-Hitap:** Lafzın sükût ettiği konudaki mânasının sözün konusu olan anlamına uygun düşmesi” demektir. Bazan sözden çıkan hükmün zikredilmeyen olay hakkında tıpkı zikredileneği gibi geçerli olduğu anlaşılırken bazan da zikredilmeyen olay hakkında öncelikle geçerli olduğu sonucuna ulaşılır. Mefhûm-i muvâfakatın bunlardan sadece ikinci durumu ifade ettiğini savunanlara karşılık usulcülerin çoğu her iki durumun bu kapsamda bulunduğu kanaatinde. Detaylı bilgi için bkz: Ferhat Koca, *Mefhûm, DİA*, Ankara,2003, c.28,s.350-353.

¹⁴⁶ Zerkeşî, Ebû Abdillâh Bedrûddîn Muhammed b. Bahâdîr, *el-Burhan fî Ulumil Kur’ân*, thk: Muhammed Ebû’l-Fazl İbrahim, Dârü İhya’i’l-Kütubi’l-Arabiyye,byy,1957, c.2,s.9.

¹⁴⁷ **Seci:** Nesirde ki iki ifadenin fâsıla sonlarının bir harf üzerinde aynı olarak yer almasıdır. Nesirde seci şiirde aynı kafiye gibi kullanılmaktadır. Detaylı bilgi için bkz: Abdülaziz Atık, *İlmü’l-Bedî*, Dârü’n-Nahdati’l-‘Arabiyye, Beyrut, ty.c.1,s.215.

¹⁴⁸ Suyutî, Celâleddîn Muhammed b. Ahmed el-Mahallî, Celâleddîn Abdurrahman b.Ebi Bekr b. Muhammed el-Hudayri, *el-İtkân*. Nşr.el-Heyyetu’l-Mısıriyye. Byy. (1974),c.3,s.356.

¹⁴⁹ **Vasıl:** Cümlelerin birbirine aralarında bir bağ olarak vav harfiyle atfedilmesidir. Detaylı bilgi için bkz: el-Kazvîni, *el-İzâh fî Ulûmi’l-Belâga*,c.3,s.97.

¹⁵⁰ Safi, Mahmud. *el-Cedvel fi’l-rabû’l-Kur’ân*, Darû’r-Reşid. Beyrut, (1418),c.30,s.265.

Zerkeşî “Allah’a yakın ve sâlih kul”¹⁵¹ anlamındaki بَرِّ ‘nin çoğul ismi olan أَبْرَارٍ lafzının insanoğluna özel بَرَّة lafzının ise Meleklerle özel bir kullanıma sahip olduğunu söylerken üslup açısından بَرَّة isminin أَبْرَارٍ isminden daha belîğ ve بَرِّ isminin de بَرِّ isminden daha belîğ ve veciz özelliğe sahip olduğunu belirtmiştir.¹⁵²

Yirmi üçüncü Âyet

يَنْظُرُونَ عَلَى الْأَرَائِكِ يَنْظُرُونَ “Koltuklar üzerinde, (etrafı) seyrederekler”¹⁵³ ayeti istinâfiye cümlesi olup bir önceki ayette geçen الْأَبْرَارِ ismine sıfat veya hâl olarak ifade edilmiştir. Muzâri siğasında ki يَنْظُرُونَ fiiline takdim edilmiş عَلَى الْأَرَائِكِ car mecrur terkibi يَنْظُرُونَ ‘nin failine müteallik olarak yer almıştır. Bu bağlamda cümlede taktim ve tehir sanatı bulunmaktadır.¹⁵⁴

Ayrıca الْأَبْرَارِ isminin ikinci haberi olarak da ifade edilmektedir. Böylelikle هُمْ عَلَى الْأَرَائِكِ tabirinde hazf edilen muhteda zamiri هُمْ üzerine takdir edilerek hazf sanatı bulunmaktadır.¹⁵⁵

Ayette geçen الْأَرَائِكِ ismi فَعِيلَةٌ veznindeki أَرِيكَةً isminin çoğul lafzı olup topluluk ismini ifade etmektedir.¹⁵⁶

Yirmi dördüncü Âyet

تَعْرِفُ فِي وُجُوهِهِمْ نَضْرَةَ النَّعِيمِ “Öyle ki, nimetlenmelerinin zevkini yüzlerinden tanırsın”¹⁵⁷ cümlesi الْأَبْرَارِ isminin üçüncü haberi olup ibtidai haber şeklinde kullanılmaktadır. Bu ayeti “nimetlerin zevki onların yüzlerinde tanınır” manası kastedilerek نَضْرَةَ lafzını sözde özne ve fiili تَعْرِفُ şeklinde okuyanlar da bulunmaktadır. Ayette geçen نَضْرَةَ ismi “güzellik, sevinmek, neşeli ve mutlu” anlamına gelirken musebbab olan şeyin sebebe izafet olması kuralından ötürü نَضْرَةَ ismi النَّعِيم lafzına izafe edilmiştir. Dolayısıyla bu tür izafet kullanımı, musebbab içinde ki sürekli varlığına işaret ederek abartı ve gereğinden fazla anlam katmaktadır.¹⁵⁸

Ayette تَعْرِفُ fiiline müteallik olan فِي وُجُوهِهِمْ car mecrur terkibi, mef’ûl olan نَضْرَةَ النَّعِيم’ye takdim edilmiştir. Dolayısıyla cümlede takdim-tehir sanatı bulunmaktadır.¹⁵⁹

Öte yandan عَلَى الْأَرَائِكِ يَنْظُرُونَ “Şüphesiz iyi kimseler, Naîm cennetindedirler”, إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ “Koltuklar üzerinde, (etrafı) seyrederekler” ve تَعْرِفُ فِي وُجُوهِهِمْ نَضْرَةَ النَّعِيمِ “Öyle ki, nimetlenmelerinin zevkini yüzlerinden tanırsın” ayetleri arasında muttakilerin özellikleri uzatılarak izah edilmesinden ötürü itnâb¹⁶⁰ sanatı bulunmaktadır.¹⁶¹

¹⁵¹ Halîl b. Ahmed (ö. 175/795), *Kitâbu'l-‘Ayn*, thk. Mehdi el-Mahzûmî, İbrâhim es-Sâmîrî, Mektebetu'l-Hilal, c.8,s.259.

¹⁵² Zerkeşî, *el- Burhan fi Ulumil Kur’ân*, c.4,s.18.

¹⁵³ Mutaffîfin; 83/23.

¹⁵⁴ ‘Ukberî, Ebû'l-Bekâ ‘Abdullâh b. el-Huseyn b. ‘Abdillâh b. el-Huseyn el-Bağdâdî, *et- Tibyân fi l-râbi'l-Kur’ân*, thk., ‘Alî Muhammed el-Bicâvî, ‘Îsâ el-Bâbî ve Şerikâhu, byy, ty, c.2,s.1277.

¹⁵⁵ Aşur, *et-Tahrîr ve t-Tenvîr*, c.30,s.204.

¹⁵⁶ Aşur, *et-Tahrîr ve t-Tenvîr*, c.30,s.204.

¹⁵⁷ Mutaffîfin; 83/24.

¹⁵⁸ Aşur, *et-Tahrîr ve t-Tenvîr*, c.30,s.204.

¹⁵⁹ Hererî, *Tefsîru Hadâiki'r-Revhi ve'r-Reyhân fi Revâbî Ulûmi'l-Kur’ân*, c.31,s.242.

¹⁶⁰ **İtnâb:** Detaylandırma ve ayrıntıdan daha genel bir şekilde sözü herhangi bir sebepten dolayı alışılmıştan daha fazla uzatmaktır. Detaylı bilgi için bkz: el-Kazvîni, *el-İzâh fi Ulûmi'l-Belâga*, c.3,s.175.

¹⁶¹ Sabûni, . *Safvetu't –Tefasir*, c.3, s.1475; el-Hereri, *Tefsîru Hadâiki'r-Revhi ve'r-Reyhân fi Revâbî Ulûmi'l-Kur’ân*, c.31,s.251.

Yirmi beşinci Âyet

يُسْقَوْنَ مِنْ رَحِيقٍ مَخْتُومٍ “Onlar, mühürlü, halis bir şerbetten içirileceklerdir”¹⁶² ayeti istînâfiye cümlesi olup yirmi ikinci ayette yer alan إِنَّ ’nin dördüncü haberi şeklinde ifade edilmektedir. Cümlede müsnedin muzari fiil cümlesi şeklinde kullanılması ibtidaî haber özelliğini taşımaktadır.¹⁶³ Ayette geçen مِنْ رَحِيقٍ car mecruru meçhul bina edilmiş يُسْقَوْنَ fiiline müteallik olarak veya özel şarap manasında mef’ûl konumun da gelmektedir, Bu bağlamda ism-i mef’ûl olarak gelen مَخْتُوم ismi ise رَحِيقٍ için sıfat şeklinde kullanılmaktadır.¹⁶⁴

Mef’ûle dikkat çekme amacıyla meçhul bina edilen يُسْقَوْنَ fiilinin benzer kullanımları Kur’ân’da bazı ayetlerde¹⁶⁵ yer almaktadır.¹⁶⁶

فَعِيل vezni üzerine gelen رَحِيقٍ ismi “her türlü kusurdan arınmış içki” manasında izah edilmektedir. Yani Allah’ın sevdiği kulları için hazırladığı ve dünyada eş benzeri olmayan içki kastedilmiştir. Nitekim ardından gelen مَخْتُوم sıfat ismiyle sanki kulplu ve kulpsuz kadehlerden oluşan kapların çamur yerine misk ile mühürlü olduğu nitelenmiştir. Bu bağlamda sıfat mevsufuyla mana uyumu bakımından en fasih kelime dizisini oluşturmuştur.¹⁶⁷

Yirmi altıncı Âyet

خَتَامُهُ مِسْكٌ وَفِي ذَلِكَ فَلْيَتَنَافَسِ الْمُتَنَافِسُونَ “Onun içiminin sonunda misk kokusu vardır. İşte yarışanlar ancak onda yarışsınlar”¹⁶⁸ ayeti, önceki ayette geçen رَحِيقٍ ismi için sıfat veya mücmel mufassal özelliğinden bedel olmaktadır. Fetha ve kesra şeklinde iki türlü okunuşu olan ve كِتَابِ vezninde gelen خَتَامٌ ise mastar isim olup “şarabın dibinde kalan güzel kokulu kâfur karışımı” anlamında izah edilmiştir.¹⁶⁹

Nitekim خَتَامٌ mastar ismi Ferazdak ((ö. 114/732)’ın beyitinde şu şekilde yer almaktadır;

فَبَشَّ جَنَابَتِي مُصَرَّعَاتٍ ... وَبِثُّ أَفْضَ أَغْلَاقِ الْخَتَامِ

“Yanımda o güzel kadınlar gecelediler ve bende kilitli mühürü açmış oldum.”¹⁷⁰

Mübteda ve haberden oluşan¹⁷¹ خَتَامُهُ مِسْكٌ cümlesi güzel koku da misk gibidir anlamında teşbih-i belîğ sanatı bulunmaktadır. Nitekim benzetme edatı ile benzetme yönü zikredilmeyerek teşbih-i belîğ olmuştur.¹⁷²

وَفِي ذَلِكَ فَلْيَتَنَافَسِ الْمُتَنَافِسُونَ “İşte yarışanlar ancak onda yarışsınlar” ayeti belâgat açısından edebî bir üslûp olan i’tirâziyye cümlesi olarak gelmektedir. Nitekim cümle daha fazla izaha ihtiyaç duymasından ötürü bir parantezi açılması adına i’tiraziye edatıyla başlatılmıştır. Akabinde cevap ف harfinin gelmesi herhangi bir işkâl taşımamaktadır. Bu cevap harfi ya fasiha (açıklama) harfi olarak gelmektedir. O zaman cevap cümlesinin başında bulunan bu edattan önce şart edatıyla birlikte şart fiili hafzedilir ve cümlelerin taktiri إِذَا عَلِمْتُمْ الْأَوْصَافَ لِهَذَا الرَّحِيقِ فَلْيَتَنَافَسِ فِيهِ الْمُتَنَافِسُونَ “Bu şarabın özelliğini gerçekten

¹⁶² Mutaffifin; 83/25.

¹⁶³ Safi, Mahmud. *el-Cedvel fi l’rabû’l –Kur’ân*, c.30, s.275.

¹⁶⁴ Behcet, *El-l’rabû’l-Mufasssal li-Kitabillahi’l-Mürettel*, c.12, s.381.

¹⁶⁵ Muhammed: 15/47; Ğaşiye:5/88; Ra’d: 4/13; İbrahim: 16/14

¹⁶⁶ Muhammed Abdülhalık Azime, *Dirâsat li-Üslûbi’l-Kur’ân-ı Kerîm*, Dâru’l-Hadîs, Kahire, c.8, s.606.

¹⁶⁷ Mâturi, *Tefsîrû’l Maturidî*, c.10, s.464; Zemahşerî, *El-Keşşâf*, c.4, s.723.

¹⁶⁸ Mutaffifin; 83/26.

¹⁶⁹ Ferrâ, Yahyâ b. Ziyâd, *Meani’l-Kur’ân li’l-Ferra*, thk: Ahmed Yûsuf Necâtî – M. Ali en-Neccâr, Dâru’l- Mısıryye, Mısır, ty, c.3, s.248; Zemahşerî, *El-Keşşâf*, c.4, s.723; el-Hererî, *Tefsîru Hadâiki’r-Revhi ve’r-Reyhân fi Revâbi Ulûmi’l-Kur’ân*, c.31, s.233. Aşur, *et-Tahrîr ve’t-Tenvîr*, c.30, s.206.

¹⁷⁰ Ferrâ, *Meani’l-Kur’ân li’l-Ferra*, c.3, s.248.

¹⁷¹ Muhyiddin Ed-Dervîş, *l’rabû’l –Kur’ân ve Beyanı*, c.8, s.255.

¹⁷² Sabûni, . *Safvetu’t –Tefasir*, c.3, s.1475.

bildiğinizde onun için rekabet edenler birbiriyle yarışsınlar” manasında ifade edilmektedir. Ya da وَفِي ذَلِكَ فَلْيَتَنَافَسُوا şeklinde muhatapların rekabeti olarak takdir edilmektedir. Nitekim mukadder edilen muhatap olan kişilerin yarışı muhassar olan ise bütün rakiplerin yarışı şeklinde ifade edilmektedir. Bu bağlamda özelden sonra bir genelleştirme yapılması belagatin inceliklerinden biri sayılan veciz bir üslubu göstermektedir.¹⁷³

Öte yandan ف ile mukadder şart cümlesinin cevabının başına gelen rabita harfî kastediliyorsa o zaman cümlelerin takdiri إِنْ تَمَّ التَّنَافُسُ فِي الْأَشْيَاءِ فَلْيَتَنَافَسِ الْمُتَنَافِسُونَ فِي ذَلِكَ “Eğer bazı konularda rekabet varsa o zaman bu durum için rakipler yarışsınlar” manasında izah edilmektedir. Böylelikle şart cümlesinin hazfindan ötürü hazf sanatı bulunmaktadır.¹⁷⁴

ذَلِكَ فِي car mecrur terkibi, teşvik ve tahrik için kullanılan lamû'l emir harfinden ötürü talebi inşâî özelliğine sahip olan يَتَنَافَسُ fiiline müteallik olarak gelmektedir. Bu bağlamda taktim ve tehir sanatı bulunmaktadır. Bunun yanında فِي ذَلِكَ terkibinin müteallikinden önce taktim edilmesi hasr ifade etmek için yer almıştır. Aslında فِي خُمُورِ الدُّنْيَا tabirinde ifade edilmiştir.¹⁷⁵

Ayrıca فَلْيَتَنَافَسِ الْمُتَنَافِسُونَ cümlesinin ifade ettiği husus hakkında Vâhidî (ö. 468/1076)

نَفَسْتُ عَلَيْهِ الشَّيْءَ أَنْفَسُهُ , birisi, bir durumda cimrilik yapıp bu durumun bir başkasına geçmediğinde , نَفَسْتُ عَلَيْهِ الشَّيْءَ أَنْفَسُهُ şeklinde tabirin kullanıldığını açıklamıştır. Nitekim Vahidî, burada yer alan تَنَافُسُ lafzının, نَفَسُ kökünden türeyip ve tefa'ul babında olup, iki kişiden her birinin istedikleri durumun kendinde kalmasını arzuladığı anlamına geldiğini ve bu bağlamda anlamın, "O içkiyi arzulayanlar Allah'ın emirlerine koşarak isteklerini elde etmek için yarışsınlar" anlamını kastettiğini belirtmiştir.¹⁷⁶

Öte yandan يَتَنَافَسُونَ - مُتَنَافِسُونَ ayetinde yazılışları farklı يَتَنَافَسُ ile مُتَنَافِسُونَ lafızları arasında iştikak cinas sanatı bulunmaktadır.¹⁷⁷

Yirmi yedinci Âyet

وَمَزَاجُهُ مِنْ تَسْنِيمٍ “O içeceğin katkısı tesnimdir”¹⁷⁸ ayeti bir önceki ayete atfedilmiş cümle olarak gelmektedir. İbtidâî haber olarak gelen مَزَاجُهُ lafzı muhteda olup مِنْ تَسْنِيمٍ car mecrur terkibi mahzuf habere müteallik şeklinde kullanılmaktadır.¹⁷⁹

Ayette yer alan مَزَاجُ lafzı karışım manasında mastar isim olarak yer almaktadır.¹⁸⁰ Beyaniyye harfinin terkibi olan تَسْنِيمٍ lafzı marife isim olup¹⁸¹ “cennette bir çeşmenin özel ismi” şeklinde ifade edilmektedir. “Bir şeyi yüceltmek” anlamında ki سَنَمٌ sülasi mezid fiilinden türemektedir. Cennette ki içeceklerin en kıymetlisi ya da yüksekte aktığı için yahut da çağlayarak aktığı için تَسْنِيمٍ lafzıyla isimlendirilmiştir. Zira kelimenin aslı yükseklik ve yücelik manasını taşımaktadır. Bu bağlamda kelime hakiki anlamı altında hafif bir mecazda içermektedir. Öte yandan Vâhidî, تَسْنِيمٍ lafzı için herhangi bir müştak durum

¹⁷³ Aşur, et-Tahrîr ve 't-Tenvîr, c.30, s.207; Safi, Mahmud. el-Cedvel fi 'l-rabû'l -Kur'ân, c.30, s.275.

¹⁷⁴ Safi, Mahmud. el-Cedvel fi 'l-rabû'l -Kur'ân, c.30, s.275.

¹⁷⁵ Aşur, et-Tahrîr ve 't-Tenvîr, c.30, s.207; Safi, Mahmud. el-Cedvel fi 'l-rabû'l -Kur'ân, c.30, s.275; el-Hereri, Tefsiru Hadâiki'r-Revhi ve 'r-Reyhân fi Revâbî Ulûmi'l-Kur'ân, c.31, s.251.

¹⁷⁶ Râzî, Mefâtihu'l-Gayb, c. 31, s.93.

¹⁷⁷ Sabûni, . Safvetu't -Tefasir, c.3, s.1475.

¹⁷⁸ Mutaaffifin; 83/27.

¹⁷⁹ Safi, Mahmud. el-Cedvel fi 'l-rabû'l -Kur'ân, c.30, s.275.

¹⁸⁰ Aşur, et-Tahrîr ve 't-Tenvîr, c.30, s.207.

¹⁸¹ Ebu Ubeyde, Ma'mer b. Müsennâ. Mecâzü'l-Kur'ân. thk. Fuat Sezgin. 2 cilt, Kahire: Mektebetü'lHâncî, 1381, c.2, s.290.

olmadığını sadece âlem özel isim olduğunu belirtirken İkrime (ö: 107/725) ise تَسْنِيم lafzını “تَشْرِيف” şeklinde kıymetli ve şerefli anlamında telaffuz etmiştir.¹⁸²

Yirmi sekizinci Âyet

عَيْنًا lafzı geçen عَيْنًا ayeti “Allah'a yakın olanların içecekleri bir kaynaktır o”¹⁸³ ayeti geçen عَيْنًا lafzı kastediyorum” veya أَمَدَح (methediyorum) anlamında ki mahzuf fiilin mef’ûlü şeklinde kullanılmaktadır. Bunun yanında bu kelime medh ve hal üzere mensup şeklinde ifade edenler olduğu gibi nekre olduğu için sıfat şeklinde de izah edenler olmuştur.¹⁸⁴

Ayrıca ayette geçen بِهَا cer mecrur terkinde ب harfi zaid veya م cer harfi anlamında gelmektedir. Ayette geçen عَيْنًا lafzı mecazî anlamda yer almaktadır. Zira “suyun çıktığı yer” şeklinde hakiki anlamda kullanılmamıştır. Bilakis gözde kullara özel bir ifadeyle pınarın suyu şeklinde tasavvur edilmiştir. Bunun dışında عَيْنًا cennetteki pınarın ismi olan Kafûr için bedel olarak gelmektedir.¹⁸⁵ Öte yandan kadeh ve şarap anlamları yerine de bedel olmaktadır.¹⁸⁶

Ayette geçen بِهَا يَشْرَبُ terkinde ki ب harfi hususunda birkaç mana söz konusudur. Sebebiyet ve nedensellik için gelmişse يَشْرَبُ fiili عين lafzının zamirine muteaddi olup “karıştırmak” anlamı taşımaktadır. Yani يَمْرُجُونَ الرَّحِيقَ بِالتَّسْنِيمِ “Şarabı tesnîm nedeniyle içerler” manası kastedilmektedir. Fakat burada ki ب harfi ceri mülabeset manasında gelmişse يَشْرَبُ fiilinin mef’ûlü mahzuf olan الرَّحِيقِ kelimesine muteaddi olmaktadır. Yani يَشْرَبُونَ الرَّحِيقَ مُلَابِسِينَ لِلْعَيْنِ “karışımı gözleri kapalı içiyorlar” manası kastedilmektedir.¹⁸⁷

Yirmi dokuzuncu Âyet

إِنَّ الَّذِينَ أَجْرَمُوا كَانُوا مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا يَضْحَكُونَ “Şüphesiz günahkârlar, (dünyada) iman edenlere gülüyorlardı”¹⁸⁸ ayeti istinâfiye cümlesi olup talebi haber özelliğini taşımaktadır. Nitekim ayette Müminleri teselli etmeyi ve cennette takva sahiplerini bekleyen ikramların kalplerini güçlendirmesini amaçlayan bir müjde verilirken onlarla alay eden günahkârlar için bu durumun tersi olacağı beyan edilmiştir. Bu bağlamda uyarı ve müjde gibi iki farklı mananın bir arada kullanılması ifadenin ince ve etkileyici bir üslup özelliği taşıdığını göstermektedir.¹⁸⁹

Öte yandan ayetin إِنَّ tekit harfiyle başlaması, zikredilen söze dikkat çekmek ve muhatabın zihninde iyice yerleştirerek ardından gelecek haberin önemine işaret etmek için gerçekleşmiştir. Suç işleyenlerden kastedilen ise, başta onların önde gelenleri olmak üzere Mekke halkından müşriklerdir.¹⁹⁰ إِنَّ ’nin ismi, mevsûl isim الَّذِينَ olurken كَانُوا مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا يَضْحَكُونَ cümlesi ise haberi şeklinde gelmiştir. Nitekim إِنَّ ’nin isminin ism-i mevsûlle gelmesi الَّذِينَ أَجْرَمُوا şeklindeki sıra

¹⁸² Ebu Ubeyde, Ma'mer b. Müsennâ. Mecâzü'l-Kur'an, thk. Fuat Sezgin. 2 cilt, Mektebetü'l-Hâncî, Kahire, 1381,c.2,s.290; Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*.c. 31,s.93.

¹⁸³ Mutaaffîfîn; 83/28.

¹⁸⁴ Müsennâ, Mecâzü'l-Kur'an, c.2,s.290; Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*.c. 31,s.93; Safi, Mahmud. *el-Cedvel fi I'rabü'l - Kur'an*,c.30,s.275.

¹⁸⁵ Bâkûlî, Ebü'l-Hasen Nûruddin Ali b. el-Hüseyn b. Ali el-İsfahânî, *I'rabü'l-Kur'an el-mensûb ile'z-Zeccâc*, thk: İbrâhim el-Ebyârî), Dâru'l-Kutubil-Mısriyye, Kahire, 1420,c.2,s.672.

¹⁸⁶ 'Ukberî, *et- Tibyân fi I'rabü'l-Kur'an*,c.2,s.1258.

¹⁸⁷ Aşur, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*,c.30,s.208.

¹⁸⁸ Mutaaffîfîn; 83/29.

¹⁸⁹ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*.c. 31, s.93; Muhyiddin Ed-Dervîş, *I'rabü'l - Kur'an ve Beyanı*,c.8,s.256.

¹⁹⁰ Aşur, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*,c.30,s.210.

cümlesine dikkat çekmek adına olmuştur. Yani işledikleri fiillerin suç olduğuna dikkat çekmek ve onları bekleyen sonu açığa çıkarmak için kullanılmıştır. İrâbta mahalli olmayan sıla cümlesi **أَجْرُ مَا** mazi fiili günah ve suç” anlamına gelmiştir. Dolayısıyla da en büyük suç Allah’ı inkâr etmek sayılmıştır. Böylelikle işledikleri suçun büyüklüğü tembih ve ikaz amacıyla vurgulanmıştır.¹⁹¹

Öte yandan **كَانَ**’nin haberi olan **يَضْحَكُونَ** fiilinin muzari olarak gelmesi, aslında müminlerle alay etme alışkanlığının geçmişten gelen bir uygulama olduğuna ve bu durumun devamlı yenilenerek tekrar edeceğine işaret etmektedir. **الَّذِينَ** ism-i mevsûl **مِنْ** harf-i ceriyle **يَضْحَكُونَ** fiiline müteallik olduğu için taktim ve tehir sanatı bulunmaktadır. Nitekim **الَّذِينَ** **مِنْ** car mecrur terkiibi durumun mucrimlerle ilgili olduğunu vurgulamak adına amili olan **يَضْحَكُونَ**’e takdim edilmiştir. Aynı zaman da **يَضْحَكُونَ** fiil cümlesi **كَانُوا** cümlesinin haberi olmaktadır.¹⁹²

Otuzuncu Âyet

وَإِذَا مَرُّوا بِهِمْ يَتَغَامَرُونَ “Mü’minler yanlarından geçtiğinde, birbirlerine kaş göz ederek onlarla alay ediyorlardı”¹⁹³ ayeti cümleler arası anlam bütünlüğü açısından bir önceki ayette yer alan **يَضْحَكُونَ** fiiline atfedilmiş cümle olmaktadır. Cümlede geçen **إِذَا** şart edatı olup **مَرُّوا** mazi fiili şart cümlesi olarak gelmekle birlikte **إِذَا**’nın muzâfun ileyihi olmaktadır. **يَتَغَامَرُونَ** müsbet muzari fiili ise **فَ** karinesi olmadan gelen cevap cümlesi sayılmaktadır. Nitekim **يَتَغَامَرُونَ** fiili “ayıplama” manasında ki **الْعَمْرُ** mastarından türemiş **تَفَاعُلٌ** babından gelmektedir. Birisi birisini ayıpladığında ise **عَمَرَهُ** fiili kullanılmaktadır.¹⁹⁴

Otuz birinci Âyet

وَإِذَا انْقَلَبُوا إِلَىٰ أَهْلِهِمْ انْقَلَبُوا فَكِهِينَ “Ailelerine dönerken zevk ve neşe içinde gülüşe gülüşe dönüyorlardı”¹⁹⁵ ayetinde cümleler arasında manen ve lafzen uyum olması itibarıyla bir önceki ayete atfedilmiştir. Cümlede geçen **إِذَا** şart edatı olup **انْقَلَبُوا إِلَىٰ أَهْلِهِمْ** mazi fiili şart cümlesi olarak gelmekle birlikte **إِذَا**’nın muzâfun ileyihi olmaktadır. İkinci olarak gelen **انْقَلَبُوا** müsbet mazi fiili ise fiili ise **فَ** karinesi olmadan gelen cevap cümlesi sayılmaktadır. Ayette geçen mübalağalı ismi fail **فَكِهِينَ** lafzı ise **انْقَلَبُوا** fiilinin failine mahsus hal sayılmaktadır. Öte yandan bu kelimenin elifsiz şekilde okunuşu olduğu gibi **فَاكِهينَ** şeklinde elif harfli okunuşu da bulunmaktadır. Bu iki değişik lehçeye rağmen kelimenin aynı manaya geldiğini belirtenler olduğu gibi **فَاكِهينَ** şeklindeki kullanımının “dünya zevklerine dalarak küfürle meşgul olma hali” ve **فَكِهِينَ** lafzı ise “davranışlarından hoşnut olma hali” şeklinde farklı anlamlar taşıdığını belirtenler olmaktadır.¹⁹⁶

¹⁹¹ Aşur, *et-Tahrîr ve 't-Tenvîr*, c.30, s.210; Muhyiddin Ed-Dervîş, *İ'râbu'l -Kur'ân ve Beyanı*, c.8, s.256.

¹⁹² Aşur, *et-Tahrîr ve 't-Tenvîr*, c.30, s.210; Muhyiddin Ed-Dervîş, *İ'râbu'l -Kur'ân ve Beyanı*, c.8, s.256; el-Hereri, *Tefsiru Hadâiki 'r-Revhi ve 'r-Reyhân fî Revâbî Ulûmi 'l-Kur'ân*, c.31, s.251..

¹⁹³ Mutaaffîfîn; 83/30.

¹⁹⁴ Râzî, *Mefâtihu 'l-Gayb*, c. 31, s.94; Muhyiddin Ed-Dervîş, *İ'râbu'l -Kur'ân ve Beyanı*, c.8, s.256.

¹⁹⁵ Mutaaffîfîn; 83/31.

¹⁹⁶ Râzî, *Mefâtihu 'l-Gayb*, c. 31, s.94; Muhyiddin Ed-Dervîş, *İ'râbu'l -Kur'ân ve Beyanı*, c.8, s.256.

Otuz ikinci Âyet

وَإِذَا رَأَوْهُمْ قَالُوا إِنَّ هَؤُلَاءِ لَضَالُّونَ “Mü’minleri gördükleri vakit, “Hiç şüphe yok, şunlar sapık kimselerdir” diyorlardı”¹⁹⁷ ayetinde cümleler arasında manen ve lafzen uyum olması itibarıyla bir önceki ayete atfedilmiştir. Cümlede geçen إِذَا şart edatı olup رَأَوْهُمْ mazi fiili şart cümlesi olarak gelmekle birlikte إِذَا’nın muzâfun ileyhi olmaktadır. قَالُوا İN هَؤُلَاءِ لَضَالُّونَ müsbet mazi fiili ise fiili İN هَؤُلَاءِ karinesi olmadan gelen cevap cümlesi sayılmaktadır. قَالُوا fiilinin mekulü’l-kavli olan هَؤُلَاءِ fiilinin mekulü’l-kavli olan هَؤُلَاءِ cümlesi ise İN tekit edatı ve lam-ı muzahlaka ile tekit edilmiş inkarî haber özelliğini taşımaktadır. Nitekim mücrimler müminleri gördükleri zaman hakikati tam bilinmeyen bir mükâfat için dünyada ki tüm nimetlerden faydalanmadıkları için sapıklık ve bir yanlışlık içinde olduklarını birden fazla unsurla tekit etmeye çalışmışlardır. Aynı zamanda haberin lam-ı ibtidaî ile tekit edilerek gelmesi hem haberi vurgulamak hem de haberi doğrulamak için kullanılmaktadır.¹⁹⁸

Öte yandan قَالُوا fiilinde ki merfu zaminin müminlere de dönme ihtimali bulunmaktadır. Bu bağlamda cümle “ Mü’minler mücrimleri gördüklerinde hiç şüphe yok ki, şunlar sapık kimselerdir” diyorlardı” şeklinde ifade edilmektedir.¹⁹⁹

Ayrıca رَأَوْهُمْ fiilinin aslı رَأَوْهُمْ şeklinde olup fatha dan sonra harekeli olduğu için ي harfi ا harfine dönüşmüş ve iki sakin harf art arda gelemeyeceği için elif harfi hafz edilmiştir. Aynı şekilde ضَالُّونَ lafzının aslı iki lam harfiyle gelen ضَالُّونَ şeklinde olup birinci lamın ikinci lam harfine idğam edilmesiyle ضَالُّونَ halini almıştır.²⁰⁰

Otuz üçüncü Âyet

وَمَا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ حَافِظِينَ “Hâlbuki onlar, mü’minlerin başına bekçi olarak gönderilmemişlerdi”²⁰¹ ayette geçen وَ harfi hal vavı olup bir önceki ayette yer alan قَالُوا fiilinin faaline mahsus hal cümlesi olmaktadır. Sülasi mücerrede bir harf eklenerek mezid yapılan menfi أَرْسَلْنَا fiili, meçhul bina edilip عَلَيْهِمْ cer mecrur terkihi durumun onlarla ilgili olduğunu tekit etmek için حَافِظِينَ ismine müteallik olarak gelmiştir. Bu bağlamda taktim ve tehir sanatı bulunmaktadır.²⁰² İsm-i fail vezninde ki حَافِظِينَ ismi ise hal konumunda gelmiştir. Yani amellerinden sorumlu olabilmek için kendilerine bir peygamber gönderilmediği takdirde inananları sapkınlıkla itham etmişlerdir. Nitekim onların söyledikleri bu sözlerin Allah tarafından gönderilmiş elçilerin vazifeleri olduğu hususunda haber verilmiştir. Bu nedenle onları korumak için gönderildikleri مَا nefi edatıyla iyice vurgulanarak yalanlanmış ve verilen haberle müşrikler hakir görülmüştür. Sonuçta Allah onları müminleri kollama ve tanıklık etmekle görevlendirmemiştir. Öte yandan عَلَيَّ harfi mecazî isti’la manasındadır. Yani harfi cerin ifade ettiği durum mecazi bir üstün delik anlamı taşımaktadır. Nitekim harf-i cerin müteallakına takdimi ihtimam için ifade edilmiştir.²⁰³

Otuz dört, Otuz beş ve Otuz altıncı Âyetler

¹⁹⁷ Mutaffifin; 83/32.

¹⁹⁸ Râzi, *Mejâühu'l-Gayb*.c. 31, s.94; Aşur, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*,c.30,s.214; Muhyiddin Ed-Dervîş, *İ'râbu'l -Kur'ân ve Beyanı*,c.8,s.256.

¹⁹⁹ Muhyiddin Ed-Dervîş, *İ'râbu'l -Kur'ân ve Beyanı*,c.8,s.256.

²⁰⁰ Hererî, *Tefsiru Hadâiki'r-Revhi ve'r-Reyhân fî Revâbî Ulûmi'l-Kur'ân*, c.31,s.249.

²⁰¹ Mutaffifin; 83/33.

²⁰² Muhyiddin Ed-Dervîş, *İ'râbu'l -Kur'ân ve Beyanı*,c.8,s.256; Safi, Mahmud. *el-Cedvel fî İ'râbu'l -Kur'ân*,c.30,s.277; Behcet, *El-İ'râbü'l-Mufasssal li-Kitabillahi'l-Mürettel*,c.12,s.385.

²⁰³ Aşur, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*,c.30,s.214; Muhyiddin Ed-Dervîş, *İ'râbu'l -Kur'ân ve Beyanı*,c.8,s.256.

فَالْيَوْمَ الَّذِينَ آمَنُوا مِنَ الْكُفَّارِ يَضْحَكُونَ ²⁰⁴ “İşte bugün de mü'minler kâfirlere gülerler” ayetinde geçen ف harfi sebep harfi olup kendinden önceki ayetin sonrasına sebep teşkil ettiğini ifade etmektedir. Yani dünyada müminlerle alay etmelerinden ötürü onların ahirette ki cezası aynı şekilde alay konusu olmak manası kastetmektedir. Tahzir ile birlikte istihza üslubu kullanılmaktadır. Mansub zarf olan الْيَوْمَ kelimesinin يَضْحَكُونَ fiilinden önce gelmesi bugüne önem verildiğini göstermektedir. Bu bağlamda taktim ve tehir sanatı bulunmaktadır. Nitekim işte bugün tabirinden büyük ceza günü kastedilmektedir. Ayrıca الْيَوْمَ kelimesinin ال ile marife gelmesi mütekellimin bu sözü söylediği zamana işaret etmektedir. ²⁰⁵ Ayetteki الَّذِينَ İsm-i mevsûl muhteda olup يَضْحَكُونَ müsbet muzari fiil cümlesi ise haber olarak yer almıştır. Aynı zamanda ibtidâî haber cümlesini ifade etmektedir. ²⁰⁶ Öte yandan müsnedün ileyhin fiil olan müsnede takdim edilmiştir. Nitekim الَّذِينَ آمَنُوا tabirinde söylenmeyip الَّذِينَ آمَنُوا كَانُوا şeklinde söylenerek takdim edilmesi hasır için gerçekleşmiştir. Bu durum كَانُوا الَّذِينَ آمَنُوا يَضْحَكُونَ cümlesine mukabil izafî kasır şeklinde kullanılmıştır. Yani müşriklerin müminlerle alay etme durumunun ortadan kalktığını tam tersi bugün müminlerin kâfirlerle alay etmeye başladığı kastedilmiştir. Ayette geçen مِنَ الْكُفَّارِ terkibi izmâr makamında izhâr şeklinde gelmiştir. Nitekim مِنَ الْكُفَّارِ sözü kâfirlik vasfını vermek için açıklanmış “Onlara gülüyorlar” manasında zamirle söylemek yerine açık isim şeklinde ifade edilmiştir. ²⁰⁷

عَلَى الْأَرَائِكِ ²⁰⁸ “Koltuklar üzerinde (etrafı) seyrederek” ayetinde عَلَى cer mecur terkibi takdim edilerek يَنْظُرُونَ fiiline müteallik olarak gelmiştir. Bu bağlamda taktim ve tehir sanatı bulunmaktadır. يَنْظُرُونَ müsbet muzari fiilinin ise mefulü hazf edilmiştir. Mahzuf olan kelime ise kâfirlerin kast edildiği “هم” zamiri olup cümlelerin aslı يَنْظُرُونَهُمْ tabirinde ifade edilmektedir. Ayrıca يَنْظُرُونَ fiili bir önceki ayette geçen يَضْحَكُونَ fiilindeki merfu zamir için hal cümlesi olmaktadır. ²⁰⁹

هَلْ تُوْبُ الْكُفَّارُ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ²¹⁰ “Nasıl, kâfirler yapmakta olduklarının karşılığını buldular mı?” Ayetinde هَلْ istifham soru harfî, sorulan şeyin meydana geldiğinden dolayı soru manasında olmayıp, sorulan sorunun tahakkuk ettiğine yahut edeceğine işaret etmektedir. Bu bağlam da gelecek olan cevap da tahakkuk anlamını ifade edecektir. Dolayısıyla istifham mecazî, tehekkümî ve inkârî şeklinde kullanılmıştır. ²¹¹

Bu istifham aynı zamanda hitap türlerinden sayılmaktadır. Nitekim istifham ile hitap etmek belli bir topluluğa değil bilakis kıyamet günü çağrışı duyan herkese yöneltilmektedir. ²¹²

Ayette تُوْبُ meçhul mazi siğasıyla gelmesi tahakkuk için ifade edilmiştir. ²¹³ Buradaki anlamı cezalandırmak manasındadır. Soru da sorulan sorunun gerçekleştiğini ifade için sorulan sorudur. Bunun sevap kelimesinin kullanılarak sorulması kâfirlerin alay ederek gülmelerine karşı bir alay ifade etmek üzere yer almaktadır. ²¹⁴

²⁰⁴ Mutaaffifin; 83/34.

²⁰⁵ Aşur, et-Tahrîr ve 't-Tenvîr, c.30, s.215; Behcet, El-İ'râbü'l-Mufasssal li-Kitabillahi'l-Mürettel, c.12, s.385.

²⁰⁶ Muhyiddin Ed-Dervîş, İ'râbü'l -Kur'ân ve Beyanı, c.8, s.256; Behcet, El-İ'râbü'l-Mufasssal li-Kitabillahi'l-Mürettel, c.12, s.385.

²⁰⁷ Aşur, et-Tahrîr ve 't-Tenvîr, c.30, s.214.

²⁰⁸ Mutaaffifin; 83/35.

²⁰⁹ Aşur, et-Tahrîr ve 't-Tenvîr, c.30, s.214/215; Muhyiddin Ed-Dervîş, İ'râbü'l -Kur'ân ve Beyanı, c.8, s.257.

²¹⁰ Mutaaffifin; 83/36.

²¹¹ Aşur, et-Tahrîr ve 't-Tenvîr, c.30, s.214/215.

²¹² Aşur, et-Tahrîr ve 't-Tenvîr, c.30, s.216.

²¹³ Hererî, Tefsiru Hadâiki'r-Revhî ve'r-Reyhân fî Revâbî Ulûmi'l-Kur'ân, c.31, s.251.

²¹⁴ Yazır, Elmalılı M. Hamdi. Hak Dini Kur'an Dil, Azîm Yayınları. İstanbul. (ty.), c.9, s.77.

SONUÇ

Kur'ân'ı Kerîm'in veciz üslubunu ve edebi inceliklerini ortaya çıkaran en önemli ilimlerden biri de belagat ilmi sayılmaktadır. Nitekim Kur'ân'ı Kerîm'in doğru anlaşılmasıyla birlikte ayetlerdeki lafzi ve manevi güzelliğin ortaya çıkması ve hadiselerle alakalı verilmek istenen öğüt ve ikazların doğru anlaşılması hususunda önemli bir yere sahiptir. Bu bağlamda Kelimelerin lafız ve mana uyumundaki eşsiz güzelliğini anlayabilmek için belagat ve edebi sanatlar bir köprü mahiyetindedir. Biz bu çalışma ile Mutaffifin Sûresinin anlam derinliklerine ve belagat inceliklerine bir kapı aralamaya çalıştık.

Mutaffifin Sûresinde kelimeyi hale ve yere uygun ifade etme kurallarını inceleyen meânî ilmine ilişkin istifham, takdim, tehir, hazif, tekrar, emir, itnâb ve icâz gibi edebi sanatların yer aldığı görülmektedir. Surede istifham üslubu, eksik ölçüp tartan azgın yalancıların korku ve dehşet içindeki durumunu muhataba hissettirme ve gerçeği kavrama amacıyla yer verildiği görülmektedir. Durumun ciddiyetine dikkat çekmek adına bazı yerlerde söz uzatılmayıp icazî bir üslub için hazfa yer verilirken takdim, tehir ve kasrı vurgulamak için de takdime yer verilmiştir. Surede sıklıkla yer alan hakiki ve mecazi anlamdaki istifham kullanımları asıl olan soru anlamı dışında aşağılamayı ve küçümsemeyi ifade etmektedir. Önce eksik ölçüp tartanların özelliklerini ifade etmiş sonrasında inkar edenlerin kendi azgın arzularına uyma hususunu birlikte zikrederek itnâb üslubu kullanılmıştır. Ardından diriliş gününü inkâr eden bu azgın mücrimlerin bütün yaptıklarının kayıt altına alındığı Siccîn'den bahsedilmiştir. Siccî'n hakkında verilen bilginin ardından yalancı ve hilekârların sahip olduğu özelliklerin tekrar edilmesi hususunda itnâb sanatı altında tekrar ve teceddüt özelliği görülmektedir. İnkârda ısrar edenlerin ve müminlerle alay eden kâfirlerin yaşayacakları keder ve hasret tahassür üslûbu ile aktarılmıştır. Manada ki kapalılığı giderip muhatabın anlayacağı usupta istenen duygu ve düşünceleri farklı biçimde ifade etme sanatı olan beyan ilmine dair teşbih ve mecaz sanatı da Mutaffifin Sûresinde yer almaktadır. Öyle ki, sure de yer alan edebi anlatım üslupları içerisinde özellikle teşbih sanatına sıklıkla başvurulduğu görülmektedir. Nitekim yalancı mücrimlerin kazandığı günahlarının kalplerinin üzerine pas olmasını ve onlara damgalı misk bir içkinin sunulmasını etkileyici ve veciz biçimde ifade etmek için teşbih üslubuna başvurulmuştur. Öte yandan sakınılması gereken korkunç akıbetin büyüklüğüne işaret edilerek Allah'ı görme nimetinden mahrum kalma, cehenneme girme ve aşağılanma gibi yalancılara hitaben tahzir ve tahkir üslubuna sıklıkla değinilmiştir. Öte yandan ikaz ve tehdit içeren ayetlerin yanında sevinçli ve müjdeleyici ayetlere de yer verilmiştir. Nitekim ebrar kulların bütün yaptıklarının kayıt altına alındığı illiyyin isimli kayıtlı kitaptan ve onları bekleyen lezzetli nimet ve ikramlardan eşsiz teşbihlerle bahsedilmiştir. Ve ayet kâfirlerin alay ederek gülmelerine karşı bir alay ifadesiyle “ Nasıl? Ettiklerinin sevabını aldılar mı” sorusuna hitaben nihayete erdirilmiştir. Muktezâ-yı hale uygun fasih kelimeyi söz bakımından mükemmel, mana açısından mantık ve ahenk içerisinde oluşunu inceleyen bedî ilmine ait sec'î, tıbâk, mübâлага, Hüsn-i neseb, iştikâk ve tenvîni icaz sanatları surede yer almaktadır. Surede verilmek istenen mesajın anlam bütünlüğü bozulmadan kelimeler arasında gerçekleşen ritmik bir uyumun kullanıldığı sec'î üslubu ortaya konulmuştur. Tıbâk sanatı ile karşıt tabirler, vaka ve durumlar bir arada toplanarak verilmek istenen mesaj telkin edilmiştir. Böylece daha güçlü ve etkileyici bir ifade ortaya çıkmıştır. Her biri anlam yönünden ayrı bir özelliğe ve öneme sahip olan bu sanatlar surenin anlamını doğru ve etkileyici şekilde ortaya koyması adına büyük önem taşımaktadır. Nitekim ortaya çıkan bütün ilimlerin tek gayesi yüce kitabımız Kur'ân-ı Kerîmin doğru anlaşılıp yaşanılmasından ibarettir.

KAYNAKÇA

Âlûsî , Ebû's-Senâ Şihâbüddîn Mahmûd b. Abdillâh b. Mahmûd el-Hüseynî. *Ru'hü'l-Me'ânî fi Tefsiri'l- Kur'ân'il-Azîm ve's -seb'i'l - Mesâni*. Dâru'l Kutubi'l İlmiyye. Beyrut. (1415).

Aşur, Muhammed et-Tahir b.Muhammed. *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*. Darû't-Tunusiyye. Tunus.(1984).

Atîk Abdülazîz, *İlmü'l-bedî*, Dârü'n-nahda, Lübnan, 1982.

Azime Muhammed Abdülhalık, *Dirâsat li-Üslûbi'l-Kur'ân-ı Kerîm*, Dâru'l-Hadîs, Kahire

Bâkûlî, Ebû'l-Hasen Nûruddîn Alî b. el-Hüseyn b. Alî el-İsfahânî, *İ'râbü'l-Kur'ân el-mensûb ile'z-Zeccâc*, thk: İbrâhim el-Ebyârî), Dâru'l-Kutubil-Mısriyye, Kahire, 1420.

Ebû Hayyân, el-Endelüsî. *Bahru'l- Muhit*. Dâru'l- Fikr, Beyrut, 1420.

Ebu Ubeyde, Ma'mer b. Müsennâ. Mecâzü'l-Kur'ân. thk. Fuat Sezgin. 2 cilt, Kahire: Mektebetü'l-Hâncî, 1381.

Ed-Dervîş Muhyiddin, *I'râbu'l-Kur'ân ve Beyanı*. Dâru İbni Kesîr. Beyrut. (2014).

el-Afgânî, Saîd b. Muhammed b. Ahmed, el-Mûcez fî Kavâidi'l-Lugati'l-Arabiyye, Beyrut, Dârul-Fikr, 2003.

El-Askerî, Ebu Hilâl Hasan b. Abdullah b. Sehl, *Kitabü's-Sinaateyn*, thk: Ali Muhammed El Becavi-Muhammed Ebu Fadl İbrahim, Mektebetü'l-Asriyye, Beyrut, 1419, c.1,s.423.

el-Bağdâdî İbn Mucâhid Mûsâ b. el-'Abbâs et-Temîmî Ebû Bekir, Kitâbu's-Seb'a fi'l-Kırâ'ât, thk. Şevkî. Dayf, Dâru'l-Meârif, mısır, 1400, c.1,s.675;

el-Beyzâvî, Nâsirüddîn Ebû Saîd Abdullâh b. Ömer b. Muhammed, "*Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*" Thk: Muhammed Abdurrahmân el-Mar'aşlî, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut, 1418.

el-Curcânî Abdulkâhir, *Esrâru'l-Belâğa*, Tahkik: Mahmûd Muhammed Şâkir, Matba'atu'l-. Medenî bi'l-Kahire ve Dâru'l-Medenî Bicidde.

El-Ensâri Ebu Yahya Zeynüddin Zekerıyyâ b. Muhammed b. Ahmed Zekerıyyâ, *Fethü'r-Rahman bi-Keşfi ma Yeltebisu fi'l-Kur'an*, thk: Muhammed Ali es-Sâbûnî, Dâru'l-Kur'ân-ı Kerîm, Beyrut, 1983

el-Ferrâ, Yahyâ b. Ziyâd, *Meani'l-Kur'ân li'l-Ferra*, thk: Ahmed Yûsuf Necâtî – M. Ali en-Neccâr, Dâru'ı- Mısıryye, Mısır

el-Ferâhîdî, el-Halîl b. Ahmed, "*Kitâbü'l-'ayn (Müratteben 'alâ hurûfi'l-mu'cem)*", Thk.: Abdülhamîd el-Hindâvî, Dâru'l-kütübî'l -'İlmiyye, Beyrut, 2003.

el-Gırnâtî el-Endelüsî, Ebû Muhammed Abdülhak b. Gâlib b. Abdurrahmân b. Gâlib el-Muhâribî

"*el-Muharrerü'l-vecîz fî tefsîri'l-Kitâbi'l-'Azîz*", thk: Abdusselam Abdüşşafi Muhammed, Dâru'l-kütübî'l -'İlmiyye, Beyrut, ty.

el-Halîl b. Ahmed (ö. 175/795), *Kitâbu'l-'Ayn*, thk. Mehdi el-Mahzûmî, İbrâhim es-Sâmırrâî, Mektebetü'l-Hilal.

el-Hererî Muhammed Emin b. Abdullah, *Tefsiru Hadâiki'r-Revhi ve'r-Reyhân fî Revâbi Ulûmi'l-Kur'ân* Dâru Tavki'n-Necât, Beyrut/ Lübnan, 2001,

el-İsfahânî Ebû Bekr Muhammed b. el-Hasen b. Fûrek, *Tefsiru İbn-i Fûrek*, thk: Alal Abdulkadir Bendevis, Câmıaru Ümmi'l-Kurâ, Suud 2009.

El-Kannevci, Ebû't-Tayyib Muhammed Sıddîk Han b. Hasan b. Ali, *Fethu'l-Beyan fî Makasidi'l-Kur'an*, el-Mektebetü'l-Asriyye, Beyrut, 1992.

el-Kazvînî, Ebu'l-Meâlî Celâluddîn el-Hatîb Muhammed b. Abdurrahmân b. Ömer b. Ahmed eş-Şâfiî, *el-İzâh fî Ulûmi'l-Belâğa*, thk. Muhammed b. Abdurrahmân b. Ömer b. Ahmed, Dâru'l-Ceyl.

el-Kurtubî el-Mâlikî Ebu Muhammed el-Kaysî, Mekki b. Ebi Talib Hammûş b. Muhammed b. Muhtâr El-Kaysî el-Kayrevânî Summe el-Endelüsî, *el-Hidaye ile Buluğ e'n-Nihâye fî İlmi Meânî el-Kuran ve Tefsîrihi ve Ahkâmîhi ve Cûmelin min Funûni Ulûmihi*, thk: Resâilu Câmî'yye bi Kullıyyeti'd-Dirâsâti'l 'Ulyâ ve'l-Bahsil İlmi Camiatu'l-Şârika bi İşraf Dr. e's-Şahşîd Büşeyhîy, Camiatu's-Şârika: Mecmû'atu buhûsi'l-Kitâbi ve's-Sunne Kullıyyetu'i-Şeria ve'd-Dirâsâtu'l-İslamiyye, 2008.

El Kassâb el-Kerecî Muhammed b. Ali, en-Nüketü ed-Dâletu Ale'l-Beyân fi Envai'l-Ulûm ve'l-Ahkâm, thk: el-Esmerî, Şâyi b. Abduh b. Şâyi', Dâru İbni Kayyime-Dâru İbn Affân, Suudi Arabistan, 2003.

el-Kaysî Ebû Muhammed Mekki b. Ebi Tâlib Hammûş b. Muhammed, *el-Hidâye ilâ bulûgi'n-nihâye fî 'ilmi me'ânî'l-Kur'ân ve tefsîrihi ve ahkâmîhi*, thk. „Mecmuatu resail- Câmıiyyi bi Külliyyetidirâseti'l-Ulya, Neşir. Mecmuatu Buhusi'l-Kitab ve's-Sünne / Külliyyetü's-Şeria ve'd-Dirasati'l-İslamiyye Camiatü's-Şarika, 2008.

El-Kirmani, Ebû'l-Kasım Burhaneddin Tacülkurra Mahmud b. Hamza *Esrarü't-Tikrar fi'l-Kur'an El-Burhan fi Tevcihi Müteşabihi'l-Kur'an Lima fihi mine'l-Hucce ve'l-Beyan*, thk. Abdülkadir. Ahmet Atâ, Dâru'l-Fazile, Riyad,ty.

El-Kürani Şihabüddin Ahmed b. İsmail b. Osman, *Gâyetü'l-Emânî fi Tefsîri'l-Kelâmi'r-Rabbânî*,nşr: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi, Türkiye, 2007.

el-Melâike, Nâzik *Kadâyâ's-Şi'ri'l-Muâsır*, Dâru'l-İlmi li'l-Melâyîn. Beyrut, 1989.

El-Murâdi El-Hasan b. Kâsım , *el-Cenâ'd-Dânî fi Hurûfi'l-Meânî*, thk: Fahreddin Kabâve , Dâru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut, 1412/1992

El - Mevsuatü'l - Kur'aniyyeti'l - Mütehassasa, *el-Meclisü'l-A'la li's-Şuuni'l-İslamiyye*,Mısır, 1423/2002

El-Mutarriz Gulam Sa'leb Ebu Ömer Muhammed b. Abdülvahid, *Yakutetü's-Sırat fi Tefsiri Garibi'l-Kur'ân*,thk: Muhammed b. Yakûp, Mektebetül-Ulum vel-Hikem,Sudiyye, 2002.

el-'Ukberî, Ebû'l-Bekâ 'Abdullâh b. el-Huseyn b. 'Abdillâh b. el-Huseyn el-Bağdâdî, *et- Tibyân fi İ'râbi'l-Kur'ân*, thk., 'Alî Muhammed el-Bicâvî, 'Îsâ el-Bâbî ve Şerikâhu, byy, ty,

er- Râzî, Muhammed b. Ebî Bekr ,Ebû Abdillâh Zeynüddîn b. Abdilkâdir. *Muhtâru's-Sihâh*. Mektebetü'l-Asrıyye. Beyrut. (1999).

en-Nehhâs Ebu Cafer, *Me'âni'l-Kur'ân ve İ'râbu'l-Kur'ân*, thk: Abdulmunim Halil İbrahim, Dâru'l-kutubi'l-ilmiyye, Beyrut, 1421.

es-Sabûni, Muhammed Ali. *Safvetu't -Tefasir*. Beyrut: Sayda yayınları. (2009).

es-Sâ'dî Abdurrahman b. Nasır b. Abdullah, *Teysirü'l-Kerimi'r-Rahman fi Tefsiri Kelami'l-Mennan*, thk. Abdurrahman b. Mu'âlâ, Müessesetü'r-Risale, y.y, 2000.

es-Sem'ânî Muhammed b. Abdilcebbâr et-Temîmî el-Mervezî, *Tefsîru'l-Kur'ân*, thk. Yâsir b. İbrahim – Ganîm b. Abbas b. Ganim,Dâru'l-Vatan, Riyad, 1997.

es-Süyûtî Celâlüddîn, Abdurrahmân b. Ebî Bekr , Ed Durru'l- Mensûr, Dâru'l-Fikr, Beyrut.

eş-Şevkânî, Muhammed b. Ali *Fethu'l-Kadîr*,Dâru İbn Kesîr, Beyrut, 1414.

eş-Şâzelî Ebû'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed b. Mehdî el-Hasenî, *Bahrül-Medid fi Tefsiril-Kurânil-Mecîd*, Ahmed Abdullah el-Kureşî, nşr: Hasan Abbas Zeki, Kahire, 1419.

ez-Zebidî, Seyyid Murteza el-Hüseynî, "*Tâcû'l-Arûs min cevâhiri'l- Kâmûs*. Byy, ty.

ez-Zecâc, el Bağdadi Ebû İshâk İbrahim b. Sehl. *Me'âni'l - Kur'ân ve İ'râbı*. Beyrut. (1988).

ez-Zerkeşî, Ebû Abdillâh Bedrüddîn Muhammed b. Bahâdır, *el- Burhan fi Ulumul Kur'ân*, thk: Muhammed Ebû'l-Fazl İbrahim, Dâru İhya'i'l-Kütübi'l-Arabiyye,byy,1957.

Ferrâ el-Begavî, *Mealimu't-tenzil fi tefsiri'l-Kur'an*, thk: Abdürrezzak el-Mehdî, Dar'ül İhya Turas, Beyrut,1420.

İbn Ebû'l- İsba, Ebû Muhammed Zekiyyüddîn Abdülazîm (Abdüsselâm) b. Abdilvâhid b. Zâfir el-Misrî. *Tahrîru't-tahbîr*, thk: Hafnî Muhammed Şeref, Nşr:Lecnetu İhyâi't -Turâsi'l-İslâmî. Mısır. (ty).

İbn Manzûr, Ebû'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî. "*Lisânu'l Arab*", Dâru's-Sadr. Byy. (ty).

İbn Reşîk El-Kayravânî, *el-Umde fi Mahasini's-Şi'ir ve Adabihi ve Nakdihi*; thk:Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, Dâru'l-Ceyl, Beyrut, 1981.

İsmâil Hakkı Bursevî, *Ruhul Beyan*, Darû'l-Fikr, Beyrut,ty.

Koca Ferhat, *Mefhûm, DİA*, Ankara,2003.

Kuşeyrî, Abdulkерim *Letâifu'l İşârât*, thk: İbrahim Besyuni, el-Hey'etü'l-Mısriyye el-âmme, Mısır, ty.

Mâturi, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmud es-Semerkindî. *Tefsîrû'l Maturîdî*, thk. Meclî Baslum, Dârû'l-Kutubi'l- İlmiyye. Beyrut. (2005).

Muhyiddin Dib-Mühammed Ahmed Kasım, *Ulûmul-belâga (Bedi', beyân ve meânî)*, el-Müessesetü'l-. Hadîse, Trablus-Lübnan, 2003.

Udayme, Muhammed Abdulhalîk *Dirasat li-üslubi'l-Kur'ânî'l-Kerim*, (editör) ed: Muhammed Şakir. 11 Cilt. Kahire: Dârû'l-Hadîs, ts. Bakıllanı

Râzî, Ebû Abdullah (Ebû'l-Fazl) Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin et-Taberistânî. *Mefâtîhu'l-Gayb*. Darû İhyâi't- Turâsi'l-Arabi. Beyrut. (1420), c.31, s.82.

Sâfi, Mahmûd *el-Cedvel fî İ'râbi'l-Kur'ân ve Sarfih ve Beyânih Me'a Fevâid Nahviyye Hâmmeh*, Dârû'r-Reşîd, Dımaşk, 1418.

Sekkâkî, Ebû Yakub Siracuddin Yusuf b. Ebî Bekr, *Miftâhu'l-ulûm*, tlk. Naîm, Zerzur, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut.

Suyutî, Celâleddin Muhammed b. Ahmed el-Mahalli, Celâleddin Abdurrahman b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayri, *Tefsîru'l -Celâleyn*, Dârû'l-Hadîs. Kahire. (ty).

..... , *el-İtkân*. Nşr.el-Heyyetu'l-Mısıryye. Byy. (1974).

Yazır, Elmalılı M. Hamdî, *Hak Dini Kur'ân Dil*, Azîm Yayınları. İstanbul.(ty.).

Zemahşerî, Ebu'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî. *El-Keşşâf*, Beyrut: Darû'l-Kitabi'l-Arabi. Beyrut. (1467).

IV. INTERNATIONAL EURASIAN SCIENTIFIC RESEARCH AND INNOVATION CONGRESS

İlgili makama;

4. ULUSLARARASI AVRASYA BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR VE İNOVASYON KONGRESİ 13-14 Haziran 2024 tarihleri arasında Nahçıvan Devlet Üniversitesi'nde 13 farklı ülkenin akademisyen/araştırmacılarının katılımıyla gerçekleşmiştir. Kongre kapsamında sunumu yapılan 200 bildirinin 95 adeti Türkiye'den katılımcılar tarafından; 105 bildiri ise 13 ülkeden katılımcılar tarafından sunulmuştur. Kongre 16 Ocak 2020 Akademik Teşvik Ödeneği Yönetmeliğine getirilen *"Tebliğlerin sunulduğu yurt içinde veya yurt dışındaki etkinliğin uluslararası olarak nitelendirilebilmesi için Türkiye dışında en az beş farklı ülkeden sözlü tebliğ sunan konuşmacının katılım sağlaması ve tebliğlerin yarısından fazlasının Türkiye dışından katılımcılar tarafından sunulması esastır."* değişikliğine uygun düzenlenmiştir.

Bilgilerinize arz edilir,

Saygılarımla,

Elbrus ISAYEV

HEAD OF CONGRESS

Rector of Nakhchivan State University